

श्री गोविंदसिंह राठोड शिक्षण प्रसारक मंडळ, दहातोंडा
द्वारा संचालित,

श्री. डॉ. आर. जी. राठोड कला व विज्ञान महाविद्यालय

मूर्तिजापूर - ४४४१०७, जि. अकोला.

NAAC GRACE B+ CGPA : 2.63

Email : artssciencecollege@rediffmail.com

Website : www.rgrcollmzr.ac.in

Ph. No. 07256-243951, Fax No. 07256-242021

दुमयंति

२०१९-२०२०

आमची स्फूर्तिस्थाने

स्व. गोविंदसिंह राठोड

स्व. संजयभाऊ राठोड

स्व. सुनिल राठोड

आमचे संजिवक

मा.डॉ. आर.जी. राठोड
संस्थापक अध्यक्ष

मा.सौ. दमयंतीताई आर. राठोड
उपाध्यक्षा

मार्गदर्शक

मा. डॉ. व्ही. आर राठोड
सचिव

मा. डॉ. ए. आर राठोड
सहसचिव

मा. डॉ. एम. जी राठोड
सदस्य

श्री गोविंदसिंह राठोड शिक्षण प्रसारक मंडळ, दहातोंडा द्वारा संचालित,
श्री. डॉ. आर. जी. राठोड कला व विज्ञान महाविद्यालय,
मूर्तिजापूर जि. अकोला

दमयंति

२०१९-२०२०

मार्गदर्शक

मा. डॉ. आर. जी. राठोड

संपादन समिती

- प्रा. एस. के. शाह
- प्रा. डॉ. पी. एम. माकोडे
- प्रा. डॉ. व्ही. व्ही. कपीले
- प्रा. डॉ. आर. पी. सीरसाट
- प्रा. डॉ. ए. एस. तानकर
- प्रा. डॉ. ए. एस. निमकर
- प्रा. डॉ. एस. एस. कवर
- प्रा. जी. डी. शेंडे

विद्यार्थी संपादक

- विजयालक्ष्मी सिरसाट
- अमरीन कौसर शेख हसन

मुद्रक

श्री गुरुदेव प्रिंटर्स

महात्मा फुले संकुल, अभियंता भवन समोर, शेगांव नाका, अमरावती.

संपर्क : ९७६६६५६६२०

प्रकाशक

प्राचार्य डॉ. ए. पी. चर्जन

श्री. डॉ. आर. जी. राठोड, कला व विज्ञान महाविद्यालय, मूर्तिजापूर

टीप : साहित्यातून व्यक्त झालेली मते त्या-त्या कवी, लेखकांची समजावीत.

श्री गोविंदसिंह राठोड शिक्षण प्रसारक मंडळ, दहातोंडा द्वारा संचालित
श्री. डॉ. आर. जी. राठोड कला व विज्ञान महाविद्यालय
मूर्तिजापूर जि. अकोला

कार्यकारी मंडळ

मा. डॉ. आर. जी. राठोड	-	अध्यक्ष
मा. सौ. डी. आर. राठोड	-	उपाध्यक्षा
मा. डॉ. व्ही. आर. राठोड	-	सचिव
मा. डॉ. ए. आर. राठोड	-	सहसचिव
मा. डॉ. एम. जी. राठोड	-	सदस्य
मा. श्री. आर. एस. जाधव	-	सदस्य
मा. श्री. जी. बी. आडे	-	सदस्य

सल्लागार समिती

मा. डॉ. आर. जी. राठोड	-	अध्यक्ष
मा. सौ. डी. आर. राठोड	-	उपाध्यक्षा
मा. डॉ. व्ही. आर. राठोड	-	सचिव
मा. डॉ. ए. आर. राठोड	-	सहसचिव
मा. डॉ. एम. जी. राठोड	-	सदस्य
मा. श्री. आर. एस. जाधव	-	सदस्य
मा. श्री. जी. बी. आडे	-	सदस्य
मा. डॉ. के. एम. कुळकर्णी	-	सदस्य
मा. डॉ. अ. कृष्णकृष्ण मारवाल	-	सदस्य
मा. डॉ. अनंतकुमार भूईभार	-	सदस्य
मा. इंजि. ई. आर. अग्रवाल	-	सदस्य

श्री गोविंदसिंह राठोड शिक्षण प्रसारक मंडळ, दहातोंडा द्वारा संचालित
श्री. डॉ. आर. जी. राठोड कला व विज्ञान महाविद्यालय
मूर्तिजापूर जि. अकोला

महाविद्यालयीन विकास समिती

मा. श्री. डॉ. आर. जी. राठोड	-	अध्यक्ष
मा. श्री. डॉ. व्ही. आर. राठोड	-	सदस्य
प्रा. डॉ. एस.एस. कवर	-	सदस्य
प्रा. श्री. आर. एच. खंदारे	-	सदस्य
प्रा. डॉ. ए. एस. निमकर	-	सदस्य
प्रा. डॉ. आर. पी. शिरसाट	-	सदस्य
श्री. पी. टी. राठोड	-	सदस्य
मा. श्री. डॉ. के. एम. कुळकर्णी	-	सदस्य
मा. इंजि. ई. आर. अग्रवाल	-	सदस्य
मा. सौ. झिंगुबाई बोलके	-	सदस्या
मा. श्री. डॉ. ए. आर. राठोड	-	सदस्य
प्रा. डॉ. पी. एम. माकोडे	-	सदस्य
श्री. डॉ. ए. पी. चर्जन (प्राचार्य)	-	पदसिद्ध सचिव

V I S I O N

To, Provide quality and value based education to all student specially from backward classes and downtrodden girls and enhance their individual potential which could be utilized for better nation building.

M I S S I O N

1. To offer excellent and invaluable service in the field of education to the poor and the backward class students of the society.
2. To aim at the overall personality development of the students through extra and co-curricular activities, in tandem with various social and cultural organization.
3. To Provide a platform to the students by giving them an opportunity to face all the challenges of a competitive world, with the utmost utilization of their potential in sports, athletics and other events.
4. To undertake quality-related research studies, consultancy and Training programmes.

अध्यक्षीय मनोगत ....

‘शिक्षण’ हा प्रत्येकाचा अधिकार आहे. पण ते शिक्षण सर्वांपर्यंत पोहचविणे हे आपले सामाजिक कर्तव्य आहे. हीच सामाजिक बांधिलकीची भावना आमच्या शैक्षणिक कार्याची मुलभूत प्रेरणा आहे.

आज आमच्या शैक्षणिक संस्थांमध्ये हजारो विद्यार्थी शिक्षण घेतात. त्यांच्या यशातच आमच्या कार्याची फलश्रुती सामावली आहे. महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा, यासाठी आमच्या महाविद्यालयाकडून सातत्याने विविध उपक्रमांचे आयोजन केले जाते. नवप्रवेशीत विद्यार्थ्यांसाठी आठवडाभर्याची कार्यशाळा, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन, व्यक्तिमत्त्व विकास, कार्यशाळा, स्नेह-संमेलन, क्रीडा स्पर्धा, या सारख्या कार्यक्रमातून विद्यार्थी घडविण्याचा आमचा प्रयत्न असतो.

‘दमयंति’ हा आमचा आणखी एक स्तुत्य उपक्रम आहे. ज्यातून महाविद्यालय विद्यार्थ्यांना लेखनासाठी आवाहन करते. आणि विद्यार्थी आपल्या अबोल भावनांना मोकळी वाट करून देतात. यातच वार्षिकांकाचे यश सामावले आहे.

वार्षिकांक निर्मितीत ज्यांनी सिंहाचा वाटा उचलला असे आमचे प्राचार्य डॉ. ए. पी. चर्जन, संपादक मंडळ व प्राध्यापक वृंद यांना शुभेच्छा देतो. आणि हा वार्षिकांक आपणास आवडेल अशी आशा करतो.

डॉ. आर.जी. राठोड ,
अध्यक्ष, गो.रा.शि.प्र.मं. दहातोंडा

प्राचार्यांच्या लेखनीतून ....

सुसंस्कृत मानवी जीवनात साहित्याला अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. साहित्य ही एका अर्थाने मानवी जीवनाची प्रतीकृती आहे. तो सुख-दुःखात्मक अनुभवांचा आलेख ही ठरतो आपल्या भावनांना प्रभाविपणे व्यक्त करण्याचे साहित्यासारखे दुसरे प्रभावी माध्यम नाही.

आमचे महाविद्यालय विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाप्रती नेहमीच बांधिल राहिले आहे. त्यासाठीच आम्ही अभ्यासक्रमासोबत अभ्यासपूरक उपक्रमांचे आयोजन करित असतो. 'रामदर्पण' या पत्रकातुनही भित्ती विद्यार्थ्यांच्या साहित्याभिमुचीचा परिचय येत राहतो. त्याशिवाय 'दमयंति' हा आमचा अतिशय महत्त्वपूर्व उपक्रम आहे. कारण त्यातुन विद्यार्थी अधिक चांगल्या प्रकारे स्वतःला सादर करतात. त्याच्या भाव-भावनांना व्यक्त करतात.

त्याच बरोबर वार्षिकांतात एकूण वर्षभरात आयोजित कार्यक्रमाचा आढावा सुध्दा येऊन जातो. महाविद्यालयातील विविध विभागाच्यावतीने आयोजित कार्यक्रमांची माहिती सुध्दा वाचकांना होते.

महाविद्यालयात होणाऱ्या सर्व उपक्रमांना मा. अध्यक्ष श्री.डॉ. आर.जी. राठोड सरांचे मार्गदर्शन व सहकार्य नेहमीच मिळत आले आहे. या वार्षिकांकास पुर्णत्वात होण्यासाठी डॉ. राठोड सरांच्या सहकार्याबद्दल त्यांचे धन्यवाद मानतो. तसेच संपादक मंडळ, विद्यार्थी संपादक, प्राध्यापक वृंद, विद्यार्थी यांच्या सहकार्याबद्दल त्यांचे अभिनंदन करुन हा वार्षिकांक आपल्या सुपूर्द करतो.

डॉ. ए. पी. चर्जन,
प्राचार्य

संपादकीय ....

‘साहित्य’ हा समाजाचा आरसा असतो. आणि त्यात समाजाचे प्रतिबिंब उमटत असते. आमचे विद्यार्थी म्हणजे आजच्या नवसमाजाचे कृतीशील प्रतिनिधी आहेत. त्यांच्या विविध साहित्य प्रकारातून आजच्या समाजाची व समाजमनाची स्थिती-गती समजायला मदत होते.

‘दमयंति’ हा आमचा वार्षिकांक दरवर्षी विद्यार्थ्यांना लेखन करण्यास प्रवृत्त करणारा उपक्रम आहे. विद्यार्थी देखील त्यामाध्यमातून आपल्या सुक्त भावनांना लेखनीच्याद्वारे प्रवाहीत करतात. विविध विभागाच्या अभ्यास मंडळाच्या वतीने राबविण्यात येणारे नानाविध उपक्रमांचा धावता आढावा सुध्दा या वार्षिकांकात प्रकट झाला आहे.

हा वार्षिकांक पुर्णत्वास नेण्यासाठी मा.डॉ. आर.जी. राठोड साहेबांचे, मा.प्राचार्य डॉ. ए.पी चर्जन सरांचे बहुमोल मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले, त्यांचे आभार मानतो.

तसेच संपादक मंडळातील सदस्य, प्राध्यापक वृंद, विद्यार्थी संपादक, लेखक, कवी यांचेही आभार व्यक्त करतो..

हा वार्षिकांक पूर्ण करण्याचा आम्ही सर्वोतोपरी प्रयत्न केला आहे. तरी काही उणिवा राहिल्यास आपण त्याकडे दूरलक्ष करुन हा वार्षिकांक स्वीकाराल अशी अपेक्षा ठेवून येथेच विराम घेतो.

प्रा. एस. के. शाह

Shri Dr. R. G. Rathod Arts & Science College, Murtizapur
ANNUAL REPORT - DEPARTMENT OF BOTANY-2019-20
ACTIVITIES OF SESSION 2019-20

Dr. R. B. Kalbande
Head of Department

The Department of Botany was established in 2001. The department offers UG program in Botany, having well equipped spacious laboratory for conducting the practical. The department also conducted the various curriculum activities like projects, seminars etc., which are essential for the development of the students and the institution. The department is striving to achieve academic excellence. It is the pride of the department that the students of the department achieved good score of marks in the university examinations. Many students scored 1st class & distinctions in the University Examination.

The objectives of the department is to projecting the department as a center for quality education, to modernizing equipment's and up-gradation of the facilities, to provide facilities find expertise for research work, to promote and motivate faculty to improve qualifications. The department has well equipped medicinal & ornamental garden and well-furnished Iboardatories with all modern facilities for performing Botanical practical based experiments.

The department has highly qualified faculty members & enthusiastic Non-teaching Staff. The faculties have published National, International Papers in different reputed Journals and Conferences. The faculties members of the department regularly participate in various International & National level activities such as Conferences /Seminar /Workshops etc., also expanded orientation and refresher course for upgrading their subject strength and knowledge constantly strive to acquire new knowledge and skills. The major activities conducted by department of Botany are listed below.

Sr.No.	Activity Name	Date	Indoor	Outdoor	Students participated
1.	Plantation Program	17,20-07-2019	30-Indoor	----	30
2.	Naturaates tagging & green audit	4-Aug-2019	Indoor	----	20
3.	Guest Lecture	25-09-2019	Indoor	----	40
4.	Botanical Society Inauguration, Guest lecture - Dr. Dagwal.	25-09-2019	Indoor	----	50
5.	Poster Competition	25-09-2019	Indoor	----	20
6.	Students Participation-RLT College, Akola.	13-09-2019	----	Outdoor	05
7.	Students Participation -Narsimha College, Amravat.	16-09-2019	----	Outdoor	02
Poster competition					
8.	Students Participation -Poster	26-02-2020	Outdoor	02	
9.	Exaw activity - Plantation program	----	----	136-Lantation	136
10.	Seminar	08-09-2019	Indoor	----	all
11.	Project Assignment	10-09-2019	Indoor	----	all

ACTIVITIES OF SESSION 2019-20

The following activities were performed by the Department of Botany.

- Plantation program: Plantation was done in the month July to Sept. by students.
- Green Audit: In month March 'Green Audit' was done with the help of students.
- Name plates tagging: 20 Nameplates were tagged for better understanding the systematic knowledge of plants along with their medicinal value, botanical names, family name, local name and medicinal property against curing the diseases.
  - Botanical Society Inauguration & Guest lecture: Guest lecture delivered by Prof. Mangesh Dagwal, Sarda college, Anjangoan dated on 20th Sept. 2019.
  - Student's participation in outdoor competition:
  - Study Tour:
  - Consultancy and Extension Activity: for creating awareness among peoples about Plantation, protection and conservation of plant species.
  - Collaborations or MoU:
  - Ornamental garden & Medicinal garden: for creating awareness eco-friendly and green and beautiful college campus.
  - Students Seminar and Poster presentation Competition: Poster Competition was organized 'Environment Conservation & Protection' dated on 20. Sept. 2019 was organized for better & friendly understanding the subject and to create interest in the subject.

RESULTS - TOPPERS

Sr. No.	Activity Name	Date	Indoor	Outdoor	Students Participated
1.	Plantation Program	17, 20-07-2019	30-Indoor	----	30
2.	Name plates tagging	14-Aug-2019	Indoor	----	20
3.	Green audit	15-09-2019	Indoor	----	40
4.	Botanical Society Inauguration, Guest lecture - Dr. Dagwal	25-09-2019	Indoor	----	50
5.	Poster Competition	25-09-2019		Indoor ----	20
6.	Students Participation-RLT College, Akola.	13-09-2019	----	Outdoor	05
7.	Students Participation-Narsimha College, Amravati. Poster competition	16-09-2019	----	Outdoor	02
8.	Students Participation - Poster competition	26-02-2020	Outdoor		02
9.	Extension activity - Creating about Plantation Consecrations & awareness Plantation Program		----	Outdoor	136
10.	Medicinal plant garden & Eco-friendly environment of the college Seminar	08-09-2019	Indoor	----	all
11.	Project Assignment	10-09-2019	Indoor	----	all

ANNUAL REPORT - DEPARTMENT OF MATHEMATICS -2019-20

Dr. A. S. Nimkar

Head of Department

The Department of Mathematics was established in 2001. The department offers UG and PG program in Mathematics. The department also conducted the various curriculum activities like workshop, projects, seminars, group discussion, poster presentation, Tour etc, which are essential for the development of the students and the institution. The department is striving to achieve academic excellence. It is the pride of the department that the students of the department achieve ranks in the University Examination. Majority of the students score 1st class & Distinction in the University Examination. Many students of the department participated in University Level Seminar Competition and Workshop held at Different places of affiliated colleges as well as Department of Mathematics, SGBAU, Amravati.

Society Formation

For the session 2019-2020 Mathematics society has been form under the guidance of Dr. A.S. Nimkar, Head Department of Mathematics. The following students were nominated as office bearers of Mathematical society.

President :	Mr. Raj Mukund Gaware
Vice President:	Saba firdous Raheman Ali
Secretary:	Ku. Divya Dharmdas Harjani
Joint-Secretary:	Mr. Simranpreat Kaur Gujral
Treasurer:	Ku. Pratiksha Siddharth Dongare
Member:	Ku. Pooja Sanjay Pathode
	Mr. Ashutosh Krishnkumar Dubey
	Ku. Dipali Kishorkumar Rawlani
	Mr. Deep Umeshrao Bonde

Inauguration Function :

Inaugural function of Mathematics Society was held on 10/08/2019 .The society was inaugurated by the hands. of Mr. Vinod Tijare Yeotmal. Dr. A.P. Charjan, Principal of our College was the chairperson of the programme. Dr. A.S.Nimkar, Head of the Department Gave the details about Guest. Ms..G.J.Jaju was In-charge of the Mathematical Society. Begining of the programme Prof. In-charge Ms.G. J. Jaju declared the name of the office bearer of Mathematical Society for the year 2019-20. All office bears are felicitated by the chief Guest by offering flowers.

Guest Lecture :

On Dec.06, 2019 Mathematical Society had organized a Guest Lecture on Mathematics. Dr.A. P. Charjan, Principal of the college was the chair person on that occasion. Dr. V. G.Mete Head Department of Mathematics RDIK & KD College, Badnera and Dr. S.N. Bayaskar Head Department of Mathematics, Adarsh Science College, Dhamangaon Rly. Was the Guest. Dr. A. S. Nimkar gave the introductory speech

about the function. Dr. V.G. Mete and Dr. S.N. Bayaskar share the information about mathematics. Mr Shubham Thakare conduct the function and Ku. Bharti Unhale proposed vote of thanks. All Teaching, Non-Teaching Staffs and Students of Mathematics worked hard for the success of the Programme.

Guest Lecture series:

Department of Mathematics organized Guest Lecture series on 17th January, 2020. Dr. T. M. Karade Ex Vice-Chancellor of Indian University, Raipur inaugurated the Program by lighting the traditional lamp and garlanding photo of goddess Sarswati. Dr. R. G. Rathod, President of Shri. Govindsingh Rathod Shikshan Prasarak Mandal, Dahatondas presided over the function. Sau D. R. Rathod Vice President, Dr. A. R. Rathod Joint Secretary, Dr. K. S. Adhav were the guests of the program. Dr. A. P. Charjan, Principal welcome all the guests and also gave in his introductory remarks informed about the motto behind the organization of the Programme. In the First session Dr. T. M. Karde addressed on the topic "Lie Group "also he gave more information about Theory of Gravitation. After key note address lunch break was given to take taste of delicious food. After lunch break Second session was started in Seminar Hall Dr. K. S. Adhav Ex-Professor & Head Department of Mathematics of SGBAU University, Amravati gave details information on the Topic Importance of mathematics and Dr. S. D. Tade Nagpur discuss on the topic Algebra. Mr. Raj Gaware President of of Mathematical Society conducted the proceeding while Prof. V.M. Wankhade proposed vote of Thanks. All Teaching Staffs and college Students was present for the Programme.

Participation in University Level Seminar Competition:

University Level seminar competition was held at Ralegaon on dated Feb.01,2020 two students of Mathematics department Ku. Shreya More and Pallavi participated in University Level Seminar Competition on the topic Differtial equation.

Poster Presentation Competition:

The Department of Mathematics organized College Level Poster Presentation competition on dated March 13,2020. Dr. A. S. Nimkar Head, Department of Mathematics and Ms.V.M. Wankhade, Mr. A. B. Khokale and Mr. A. O. Dhore was judge.

In the computational students of B.Sc. II are involved. Head Dept. of mathematics Dr. A. S. Nimkar felicitated all Winner team in Prize distribution ceremony.

Mr. A. O. Dhore gives the introductory remarks about competition. Ku. Malthane conducted the proceeding while Ms. Harjani proposed a vote of thanks. For the programer teaching and Non-teaching staff was present. For the success of the programer all Mathematics Student of the college take pain.

Project Activity :

For improve the depth of subject knowledge and information about mathematician those give the contribution in subject. Society arrange project activity all student (group wise) in this session, Ramanujan Group gain the best project prize

ANNUAL REPORT -2019-20
DEPARTMENT OF CHEMISTRY (Establishment- 2001)

Dr. D. B. Dupare
Head of Department

Department of Chemistry Was Established In The Year 2001, Initially It Was On Permanent Non Grant Basis, After 2009 It Became Granted. After 2010 Department Of Chemistry Actually Starts Its Development With Well Equipped Laboratory Having 36 Students Capacity And M.Sc. 32 Students Capacity. Department Of Chemistry Maintained Of Chemicals And Glass wares. It Also Have Staff Cabin For Faculties With Computer Facility. This Department Provides The Practical Experience To The Students So That They Become Good Chemist And Work Efficiently For The' Benefit Of The Society. Department Started Post-graduate M.Sc. Course In Organic Chemistry In 2019. The Department Is Committed Towards Teaching And Research With Good Overall University Results And Also Three Minor Research Projects Was Completed. The Department Published More Than 42 Research Papers In Several National And International Journals of Repute.

Departmental Moto : "Projecting the department as a center for quality and Practices of education"

1) Awards of the Department

- Dr. D.B. Dupare : Awarded as P.G. Teacher in Chemistry in subject of Chemistry by S.G.B. Amravati University Amravati notification no notification 2938/2021 on dated 30/12/2021.
- Mohd Mujahid : Awarded a Project for their Research contribution in subject of chemistry.
- Ku. Trupti Gawande Qualified NET-DEC 2021.
- Mr. Harish Musale, Deepak Zope, Suraj Patahre Santosh Mate, are appointed in various companies in 2021

2) Research Activity

- 1) BOS Chairman Prof. Dr. S. D. Takur RDIK College, Bandera & Prof. Dr. K.N Puri, Secretary of Aucta & Head Shri Shivaji Science College Akola. as a Voice-Chancellor Nominee & subject experts Well come By Respected Dr. A.R. Rathod, Sectary of Govindsingh Rathod Shikshan Prasarak Mandal Dahatoda for Research Lab Recognition on dated 6/5/2022.

Students Activity

- 2) For the year 2021-22 every session online seminar is conducted in the form of Video seminar or online seminar of B.Sc. II & M.Sc. I & II Year Students.
- 3) For the year 2021-22 M.Sc. I & II year students organized fresher party activity for students " on dated 11/12/2021
- 4) For the year 2021-22 B.Sc. Second year students organized Poster competition activity for students "on dated 16/04/2022
- 5) Dr. D.B.Dupare Worked as Juries for B.Sc —II Poster Competition at shri Shivaji Science College Akola. on dated 22/04/2022.
- 6) For the year 2021-22M.Sc. I&II year students organized Poster competition activity for students "on dated 22/04/2022

- 7) Mr Harish Musale student, Alumina of our college Guidelines to M.Sc. Students About Industrial process and their work in Nagpur Industries 27/04/2022.
- 8) For the year 2021-22 B.Sc. final year students participate in GAT organized by AUCTA in this examination 16 students are participate held on 28/04/22.
- 9) For the year 2021-22 B.Sc. final year students participate in poster competition activity on "Nobel winner scientist in chemistry or science" on dated 09/05/2022.
- 10) M.Sc.-I Student Mr. Kamlesh Gawande participates in university level seminar. at RDIK College Badnera on date 05/04/2022.
- 11) M.Sc.-IT Student Ku Devavani Devakar participates in university level seminar. at Vidhabarti Mahavidhalaya Amravati on Topic of ESR on date 09/04/2022 Guest lecturer
- 12) Shri V. R. Shrikhande deliver Guest lecture at Late R.G. Deshmuk Arts, Commerce & science college Tivasa on "Organometallic compound" on B.Sc-III Students on dated 09/12/2021
- 13) M.Sc -II Research Project Demonstration open defense via viva on their project External examiner Dr. P. P. Devahate Shri R.L.T. College, Akola. & Miss K.V. Kumbhalkar, Shri Shivaji Science College Akola and Internal examiner Dr. D.B. Dupare on dated 11/06/2022
- 14) Dr. D. B. Dupare participated in poster paper presentation at National conference at S.G.B. Amravati University Amravati held on 28 & 29 June 2022.

"To Educate Students From The Local And Rural Areas So They Can Improve The Living Standards of Their Families, Industries And Society."

- 1) Soil & Water Testing
Department Of Chemistry Regularly Organize Various Extension Activities Such Soil And Water Analysis Which Is Directly Beneficial To Students And Nearby Farmers.
- 2) Educational / Industrial Tour
Academic Visit (a Part Of Industrial Visit) Was Carried Out At Kalash Seeds Research Centre Jalna On 29th January 2020 Especially For M Sc.-i, M Sc- Ii & B Sc. -iii Year Student.
- 3) Inaugural Function Of Chemical Society
Department of Chemistry Organize The Inaugural Function Of Chemical Society On 28th February 2020. The Eminent Guest Dr. Hemantkumar Chandak, Associate Professor of Department of Chemistry, G.S. Science, Arts & Commerce, Khamgaon, Buldhana. As A Chief Guest For This Ceremony, 29th January 2020 Especially For M Sc.-i, M Sc- Ii & B Sc. -iii Year Student.
- 4) General Aptitude Test- Departments of Chemistry Arrange The Gat Test For Bsc Final Year Students In Collaboration With Aucta.
- 5) M.Sc Students Research Project Presentation
Department Of Chemistry Msc-II Students Actively Participate 1) Harish Musle 2) Suraj Pathre From Msc-ii Sem-iv Are In Research Project Presentation Organize By Shri. Shankarlal Knandewal College Akola. On Date 03/03/2020, The Research Project Presentation.

- 6) Organization Intercollegiate Seminar Competition In Collaboration of Aucta - Department of Chemistry Organize The University Level Seminar Competition For Msc-ii Sem-iv Students, On " Electron Spin Resonance Spectroscopy"
organize By Shri Dr. R.G.Rathod Arts And Science College Murtizapur On Date 07/03/2020.
- 7) Online Intercollegiate Chemistry Quiz Competition University level
Department of Chemistry organized Online Intercollegiate Chemistry Quiz Competition students Quiz competition on 25 May 2020 for this session 2019-20.

Sr.No	Prize	Name of Students	Name of College
1	First-1000/-Rs	Ku. Komal P.Joshi	Shri Shivaji Science College, Amravati
2	Second-700/	Ku. Megha A.Kotak	S.S.S.K.R. Innani College, Karanja (Lad), Dist-Washim
3	Consolation -500/	Ku. Palak T. Bhattad	Government Vidarbha Instituted of Science & humanities Amravati.

Sr. No.	Name of Students	College Name	Rank	Prize
1	Ms. Sakshi Rajendra Wakode	Shri. Dr. R. G. Rathod Arts and Science	1 st	1000 Rs
2	Ms. Gauri Sunil Raut	Shri. Dr. R. G. Rathod Arts and Science College Murtizapur Dist Akola	2 nd	500Rs
3	Ms. Monali Ramesh	Sh. Dr. R. G. Rathod Arts Manwar and Science College, Murtizapur Dist. Akola.	2 nd	500Rs
4	Ms. Vaishnavi Divakar Deshmukh	Shri. Dr. R. G. Rathod Arts and Science College, Murtizapur Dist. Akola.	3 rd	300Rs

Shri. Dr. R. G. Rathod Arts and Science College, Murtizapur
Department of Zoology
Annual Society Report 2019-20

Dr. P. M. Makode
Head of Department

For the session of 2019-20 the Zoological society has been form under the guidance of Dr. P. M. Makode Head, Department of Zoology.

Shri. S. S. Dhande was nominated as Prof. in-Charge of Zoological society for Session. The following students were nominated as office bearers of Zoological society.

President :- Amrin Kausar Shaikh Hasan
Vice-President :- Zikriya Firdous Mazhar Husain Khan
Secretary :- Saundraya Chandrakant Avatade

COLLEGE LEVEL SEMINAR ACTIVITY

Zoological society had arranged Seminar throughout the year for enhancing the knowledge, teaching aptitude and interest towards the subject for Under Graduate and Post Graduate students. Students were participated and delivered the seminar on different topics from their Syllabus. The prizes were given by Zoological society for encouraging the student.

1st Prize Ku. AMRIN KAUSAR B.Sc. -III

2nd prize Ku. Tejaswini Gadekar B. Sc. -I

PAPER PRESENTED

Department of Zoology has the background of research. Fifteen research papers published by Dr. P. M. Makode in national and international level, and papers are presented in Conferences.

EXTENSION

Zoological department & Equal Opportunity Cell had arranged an Extension activity under the guidance of Head of Zoology Department, Dr. P. M. Makode and for this activity based on "Sickle Cell Anemia Detection for students of Mahatma Jyotiba Fule High School Bramhi on dated 16/01/2020. & Blood Group Detection and Sickle Cell Testing camp organized on 11/02/2020 in college campus for students.

Department of Physics
Department Report (2019-20)

Dr. S. S. Kawar
Head of Department

The Department of Physics was established in 2001. The department offers UG program in Physics, having well equipped spacious laboratories for conducting the practical. The department also conducted the various curriculum activities like projects, seminars etc, which are essential for the development of the students and the institution. The department is striving to achieve academic excellence. It is the pride of the department that the students of the department achieve ranks in the University Examination. Majority of the students score 1st class & Distinction in the University Examination.

The Objectives of the department is to Projecting the department as a center for Quality education, to Modernizing equipment's and up-gradation of the facilities, to provide facilities and expertise for research work, to promote and motivate faculty to improve qualifications.

The department has well equipped and Well Furnished laboratories with all modern facilities for performing fundamental and Electronics based experiments. From this Session department started Ph. D. Course in Physics and having registered Research Center (RRC) of Sant Gadge Baba Amravati Univerity, Amravati. The department has Research Laboratory with equipment and basic facilities for research work. The laboratory also has modern Optics laboratory.

The Department has highly qualified faculty members & enthusiastic Non teaching staff. The Faculties has published and present Research Papers in International and National reputed Journals and Conferences. One of the faculty appointed as a Research Supervisor in Physics subject of Sant Gadge Baba Amaravati University. The faculty members of the department regularly participate in various International & National level activities such as Conferences/Seminar/Workshops etc for upgrading their subject knowledge. In short our young faculty is quite open to new technology and they constantly strive to acquire new knowledge and skills.

Activities of Session 2019-20: Consultancy Activity

Department started to developed Simulation software of Physics Practical's "Virtual Physics Lab" from session 2012-13 and every year department distributed this software to senior Science colleges in Sant Gadge Baba Amravati University region for Free of Cost. This year Department provide Software to Department of Physics, SSSKR Innani Mahavidyalaya, Karanja Lad, dist. Washim.

Guest Lecture Series:

Every year department organized Guest lectures for B.Sc. Students, this year, department organized guest lecture series on "**Polarization & Superconductivity**" for B.Sc. Physics students on 3th March 2020, delivered by **Dr. P. A. Nagpure**, Associate Professor, Department of Physics, Shri. Shivaji Science college, Amravati and **Dr. R. A. Patil**, Associate Professor, Department of Physics, SSSKR Innani Mahavidyalaya, Karanja Lad, dist. Washim.

National Graduate Physics Examination (NGPE)-2020:

This year Department of physics selected for examination center of National level Graduate examination for students Conducted by Indian Association of Physics Teachers (IAPT), **National Graduate Physics Examination (NGPE)-2020, total 92 students appeared to this exam from our center on 19th Jan. 2020. Out of 92; 18 students received (Center Top 10%) certificates.**

State Level Webinar :

Department organized **State level Webinar** for Under Graduate Students in Physical Sciences on "**Post Graduate and Research Opportunities after Graduation in Physical Sciences**" on **7th May 2022**. Total **110** Participants of all over the Maharashtra was participated. **70** Participants submitted the feedback after Programer.

Students Seminar and Poster presentation Competition:

Every Year Department Organized Students Seminar and Poster presentation Competition. The winners were awarded prizes. This year Seminar conducted on 23, 24, 25th Sept 2019 and Poster Presentation on 3rd March 2020

Dr. C. V. Raman Award:

Department Started **Dr. C. V. Raman Award** to the Student of Subject Topper in University Examination. For the Session **2019-20**, **Ms. Samiksha R. Nilkhan** of B.Sc. III Year Received this Award; she Secured 92% Marks in Physics Subject in University Examination.

**Library And Information Resource Center
(Annual Report 2019-20)**

Dr. A. S. Tankar
Head of Department

As per the direction of the Principal of the college and President of the library advisory committee, a meeting of central committee member of library advisory committee of the college was called on 18/07/2018 in the college library. All the committee members were present for the meeting.

College Library was established in 2001. Total carpet area of library is 2560 sq ft. Library using LIB-MAN software. Library is having different section like Stack room, Separate reading room, Reference room, circulation section, newspaper reading section, staff reading room, journal section, and Librarian's room, the library rendered various user friendly services like reference service, bibliographic service, Newspaper clipping service, etc. The library has started best practices to provide effective library services like question paper of previous university examination. Newspaper cutting project for selection of books. Every year library organizes different activities such as DR. S. R. Ranganathan Birth Anniversary, Reading Inspiration Day, Book exhibition, formed library reader group, new arrival displayed, best library Regular Reader Award is given to student.

OBJECTIVES OF LIBRARY AND INFORMATION RESOURCE CENTER:

- To provide the better environment for reading.
- To develop a collection which can provide an adequate level of support to all curricular areas of the college.
- To offer professional and support service which assist in the use of the collection.
- To serve faculty and staff by providing resources and services which will assist them in their field of teaching and areas of responsibility.
- To assist students in developing library and information literacy skills

MAJOR ACTIVATES OF SESSION 2018-19 :

1. LIBRARY ORIENTATION PROGRAMME:

Library organize one week "**Library Instruction Programme**" on **date 2/7/2019 to 5/7/2019** For the students of B.Sc.(I), dated 8/7/2019 to 11/7/2019 for B. A. (I) and date 15/7/2019 to 17/7/2019 for M. Sc. (I), In this programme we provide the information about the rules and regulation of the library, how to search the document in library, OPAC, how to locate books on shelves, how books are arranged according to DDC, what is reference, career counseling books and its importance, rules and regulation of library etc.

a) Library instruction programme about **DOJA, DOAB** on **date 02,07,11/07/2019**, we provide the information about the DOAJ (Directory of Open Access Journals) was launched in 2003 at Lund University, Sweden, with 300 open access journals. Today, the independent database contains ca. 12000 open access journals covering all areas of science, technology, social science and humanities. DOAJ is a community-curated list of open access journals and aims to be the starting point for all information searches for quality, peer reviewed open access material.

b) **DOAB:-** The primary aim of DOAB is to increase discoverability of Open Access books. Academic publishers are invited to provide metadata of their Open Access books to DOAB. Metadata will be harvestable in order to maximize dissemination, visibility and impact. Aggregators can integrate the records in their commercial services and libraries can integrate the directory into their online catalogues, helping scholars and college students to discover the books and reelected study materials.

2. INAUGURAL MEETING OF READER GROUP:

The inaugural meeting of reader group was organized on dated 19 July 2019 in library. In this programme. Shri. Anil M. Gore, Department of Electronic, Vidyabharati Jr. College, Karanja (Lad), Dr. Amit S. Tankar and member of reader group, college students are present on this occasion.

3. DR. S. R. RANGANATHAN BIRTH ANNIVERSARY On 9th Aug. 2019 we celebrated 128th "Birth Anniversary of Dr. S. R. Ranganathan" as library day on this auspicious moment Chief Guest Shri. Manohar T.Umale, Ret. Principle, Z.P. School Murtizapur, deliver guest lecture on "Importance of Reading Books in Digital Era" and Dr. P. M. Makode sir, HOD, Dept. Zoology, president of this programme Dr. Mrs. R. P. Shirast, Shri.N.P Nitin Bhalrao, Dr. Amit S. Tankar and college student present on this occasion

B} REGULAR READER AWARD:- On the occasion of Ku. Payoshni D. Tayade B.Sc. (III) is awarded as **Regular Reader Award** year (2018-19).

4. ESSAY WRITING COMPETITION ON " INDIES NEXT STEP IN SPACE ":

This competition is held on 2nd Oct. 2019, in the memory of Mahatma Gandhi Jayanit. Over all 65 essays are collected from students. In this competition "Antarikash mein Bharat ke Badhte Kadam"

- 1) **Ku. Madhuri G. Wankhade** (B.Sc.I) got first prize
- 2) **Ku. Archana G. Gole** (B.Sc. II) got second prize
- 3) **Ku. Nikita S. Alate** (B.Sci.II) got third prize.

The main aim of this competition is to encourage the students toward their writing skill.

5. READING INSPIRATION DAY :

On 15th Oct. 2019, we celebrate "**Reading Inspiration Day** " Vaachan Prerna Diwas ,on the occasion of 86th Birth anniversary of Dr. A. P. J. Abdul Kalam, Formar President of India .On this occasion, college students read the books for one hour and they shared the experience of reading books. Prof. Dr. N. D. Jambhakar, HOD Department of Computer, Murtizapur,, Dr. Amit S. Tankar, Librarian present on this occasion. On this occasion, member of library reader group, college students and teaching staff were present.

6. WORKSHOP ON M-OPAC

Library organize one day "**WORKSHOP ON M-OPAC**" on date 15/01/2020, for college students and teachers, Immediately after inauguration, first inter-active guest lecture session took place.

In this session **Shri. Mayur B. Bhiwapurkar (Software Implementation Engineer)** delivered the lecturer what are the services provided through M-OPAC -we provide the information about how to use the **M-OPAC is a smart phone based Book Search APP** offers a low-cost cloud-based platform to all the students in the world to share book data. All library patrons worldwide get easy to use App for free book search. Students across the world can search book database on M-OPAC cloud. Students can search book details from one or many libraries database using smart phone app according to the title, author, publisher, keyword, subject, etc. Book claims/reservation. A common platform for Library and students community to share knowledge & ideas. M OPAC App offers a great new way to find books and prepares the library for future requirements today. rules and regulation of library etc. On this occasion, Principal Dr. A. P. Charjan, Dr. P. M. Makode sir, Dr. Amit S. Tankr college students and teaching staff were present.

7. COVID-19 PANDEMIC AWARENES AND PREVENTION QUIZ:

Department of Library and IQAC cell organizes online Covid-19 Prevaention Program. from 29/04/2020 to 15/05/2020, Efforts to create awareness among all, regarding Corona Virus Pandemic and also to support Government efforts to fight with it. Total responses 502

MAJOR ACTIVATES OF SESSION 2020-21:

1) ONLINE DR. S. R. RANGANATHAN BIRTH ANNIVERSARY

On 12th Aug, 2020 we celebrated 128th "Birth Anniversary of Dr. S. R. Ranganathan" as library day on this auspicious moment Chief Guest Dr. P. M. Makode sir, HOD, Dept. Zoology, Murtizapur, deliver guest lecture on "Effect of COVID-19 on Library Services" and president of this programme, Dr. Amit S. Tankar and college student present on this occasion.

2) One day webinar on "Importance of Reading Habit in Digital Era"

Library and Information Resource Center, Shri Dr R. G. Rathod Arts and Science College, Murtizapur, Dist- Akola with the collaboration of Shivramji Moghe Science, Arts, Commerce College, Pandharkawada, Dist- Yavatmal, organize One day webinar on "Importance of Reading Habit in Digital Era" **On the occasion of Dr. A.P.J. Abdul Kalam's 87th Birth Anniversary celebrating as a 'Wachan Prerana Diwas' Date : 15 OCT 2020, Thursday, Time: 12:15 PM Resource Person: Dr. Sunil M. Chore, HOD of Chemistry Department/ Program Officer of NSS, Shivramji Moghe Science, Arts, Commerce College, Pandharkawada, Dist- Yavatmal.** Dr. A. P. Charjan, Principal, Shri Dr R. G. Rathod Arts and Science College, Murtizapur, Dist- Akola.

3) National Level Webinar on Innovative Library Services

Jointly organized by Shri Dr. R. G. Rathod Arts & Science College, Murtizapur Dist. Akola and Mastersoft ERP Solutions Nagpur Date :**19-10-2020** Time: 12:30 pm. On **Innovative Library Services Keynote Speaker Mr. Balram Korde, Vice President Master Soft,Nagpur.** Organizers Dr. A. P. Charjan,Principal Dr. P. M. Makode Co Ordinator IQAC Dr. A. S. Tankar Librarian / Convenor.

Shri. Dr. R. G. Rathod Arts And Science College Murtijapur Dist. Akola
Annual Report 2019-20
Dept. of History

Prof. U. M. Bhade
Head of Department

In our college during session 2019-20 different types of activities has been conducted.

The following programmes has been organized by history department.

1. Shri. Dr. R. G. Rathod Arts And Science College Murtijapur Dist. Akola has been organized group dissection during session 2019-20 on date 27/02/2020 present of this programme respected prof. D. H. Rathod sir on this Occation.
2. History Department also organized historical tour to verul, devgiri ,aurangabad on date 04/03/2020 to 06/03/2020present of this tour prof. D. H. Rathod, prof. S. S. Dange

GEOGRAPHY Study Forum.
Annual Report - 2019-20

Prof. N. P. Bhalerao
Head of Department

Shri. Dr. R. G. Rathod Arts & Science College, Murtizapur. established Geography study forum during session 2019-20. It has the Prime Guest Prof. A. P. Daut st, Shriram Kala Mahavidyalaya Dhamangaon. Dist. Amravati On this Occasion Prof. A. P. Daut Told about the importants of Geography subject in competitive exam and declared the representative of Geography Study-Forum.

President :- Ku. Joti Bhalerao
Secretary :- Ranjit Raut
Treasurer :- Pratic Agme

The Following Program have been organized by Geography Study forum. They are as follows

- A) Guest Lecture (Dr. A. S. Kalikar, Bhalitya Mahavidyala Amravati on date 5/01/2020
- B) Survey on date - 7/02/2020 as Per. Syllabus
- C) Seminar on Date - 22/02/2020

Session 2019-20
Department of Political Science
Annual Report

Prof. G. D. Shende
Head of Department

During the session 2017-18 the Department of Political Science inaugurated Political Science Study Society in college on dated 12/00/2020. The committee is appointed for the proper functioning and conduction of the various activities. The president of this programme is the principal Mr. R. S. Khandare and chief guest is the Mr. M. S. Yadav (Shri. Gadge Maharaj Mahavidyalya). They guided the students about the effective working of the activities of the society during the session 2019-20. Following programmes are taken,

- 1) Indian Constitution Day
- 2) Seminar (Panchyat Raj)
- 3) Competitive Exam in state level
- 4) Inauguration Political Science Study Society

The Programme are Effectively conducted in the college under the kind control of college Principal Dr. A. P. Charjan.

The details of the programers conducted by the society is given below.

Sr.No.	Name of Event	Date	Name of Guest	No. of students	No. of Teachers
01	Indian Constitution Day	26/11/2019	Mr. M. S. Yadav	60	3
02	Seminar (Panchyat Raj)	12/02/2020		30	1
03	Competitive Exam in State Level	06/12/2019		105	3
04	Inauguration Political Science Study Society	12/02/2020	Mr. S. S. Tayade	60	3

Department of Sociology
Session 2019-20

Prof. R. H. Khandare
Head of Department

During Session 2019-20 the Department has Established Sociological Society on dated 13/01/2020. In this Activity Dr. A. S. Nimkar Talked on Importance of **Importance of Education in the Development of Society.**

The Department has organized the "**Online HIV/AIDS Awareness Programme**" on Date 13-01-2020. In this Programme Dr. A. S. Nimkar, Mr. S. S. Dhande, Dr. Bulbule was present. The Department has also Organized Essay Competition on Topic the "National Integration and Youth" On Date 14-02-2020.

The Aids Awareness Programme was Organized under the Departmental Best Practices on Dated 13-01-2020. The Villagers were participated in the programme. The Students were interacted with the Villagers about the HIV/AIDS and Create Awareness Among the Villagers

Sr. No.	Name of Activity	Date
01	Inauguration	13-01-2020
02	Online HIV/AIDS awareness programme	13-01-2020
03	Essay competition	14-02-2020

Annual Report
Dept. of Economics
Session 2019-20

Prof. P. P. Gawai
Head of Department

Department of Economics Established the Economics Study forum on Date 03.02.2020. On this Inaugural Programme Mr. G. D. Shende Presided as the President Mr. U. M. Bhade was the Chief Guest Preliminary Information was given by Mr. P. P. Gawai The insisted on the importance of Economics. The President of the programme Declared the Economics Committee and mentioned the importance of Economics On the Behalf of Economics Study Group Students Seminar was held on Dated 12.02.2020 about the Characteristics of Population of Maharashtra also the Economics Group Discussion was held Date 25-02-2020 in this Discussion all the Students get Participated.

Date	Name of Department	Name of Programer	Chief - Guest	Remark
03-02-2020	Economics	Economics Study Importance of forum Economics	Mr. G. D. Shende	
12 02 2020	Economics	Students Seminar Importance of ATM	Mr. U. M. Bhade	
25-02-2020	Economics	Group Discussion Information of Central Bank of India	Mr. R. H. Khandare	

English
Session 2019-20

Prof. D. H. Rathod
Head of Department

'English Literary Forum' was inaugurated by the Dept. of English on 13/01/2020. Honourable Principal of the College Dr. A. P. Charjan President over the Programme. In his mayquaral speech he mentioned the purpose of Organizing such Programmes. Prof. R. M. Khondare, poof S. K. shab, Prof. U. M. Bhade were present to the programme. Along with this all the students of BA faculty were present and took active participation in making this event successful.

Considering Extra Curricular Activities as Part of Education the Dept. Adway Pats more Alleention, to such a activities, along with curricular activities. Noticing the the Dept. Organized College Leven seminar on the Topic of "Role of NSS" in Stemdents life, and that was conducted on 14/02/2020.

All the faculty members wese present to the Programme the Head of the Dept arased the Confidence of all the Participant Students of the event.

सत्र २०१९ ते २०२० – गृहअर्थशास्त्र विभाग

– वार्षिक अहवाल –

– प्रा. शारदा एस. डांगे

श्री. डॉ. आर. जी. राठोड कला व विज्ञान महाविद्यालय, मुर्तिजापुर येथे गृहअर्थशास्त्र विभागातर्फे गृहअर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन दि. ०३/१०/२०१९ रोजी प्राचार्य ए. पी. चर्जन साहेब यांच्या अध्यक्षतेखाली डॉ. एस. एस. धांडे सर यांच्या हस्ते पार पाडण्यात आला. नंतर गृहअर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाची कार्यकारणी घोषित करण्यात आली. गृहअर्थशास्त्र अभ्यास मंडळाचे अध्यक्ष कु. सोनाली. अ. मेहसरे तर उपाध्यक्ष कु. राधा बं. मोरे यांची निवड करण्यात आली. तसेच कोषाध्यक्ष, सचिव, सहसचिव, सदस्य यामध्ये सुद्धा काही विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली. यावेळी गृहअर्थशास्त्र विभागाच्या विभाग प्रमुख प्रा. एस. एस. डांगे, प्रा. आर. एच. खंदारे सर, प्रा. डी. एच. राठोड सर उपस्थित होते.

गृहअर्थशास्त्र अभ्यास मंडळातर्फे राष्ट्रीय एकात्मता यावर आधारित “वेशभूषा” हा कार्यक्रम घेण्यात आला. त्यामध्ये विद्यार्थ्यांनी महाराष्ट्रीयन, पंजाबी, गुजराती, बंगाली अशा अनेक प्रकारची वेशभूषा सादर करण्यात आली. तसेच गृहअर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांकरिता “ज्वेलरी कार्यशाळा” याचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये सौ. मयुरी दिवाकर चौधरी मैडम यांनी वेगवेगळ्या प्रकारचे ज्वेलरी बनवून दाखविली. त्यावेळी डॉ. आर. पी. सिरसाट, प्रा. एस. एस. डांगे मॅडम उपस्थित होते. त्याचप्रमाणे महाविद्यालयामध्ये गृहअर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांकरिता “स्लोगन स्पर्धा” व “पोष्टर प्रदर्शन” या स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते.

त्याचबरोबर महाविद्यालयामध्ये गृहअर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने “पुष्प रांगोली स्पर्धा” आयोजित करण्यात आली होती. तेव्हा या स्पर्धेत गृहअर्थशास्त्र विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला आणि सर्वांनी फुलांचा उपयोग करून सुंदर रचना सादर केली. तसेच सेमिनारचे आयोजन सुद्धा करण्यात आले होते. गृहअर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांकरिता एका साहित्यापासून वेगवेगळे पदार्थ बनवून “डिश डेकोरेशन” आयोजित करण्यात आली होती. त्यावेळी प्राचार्य डॉ. ए. पी. चर्जन सर आणि सर्व प्राध्यापक वृंद व विद्यार्थी उपस्थित होते.

त्याचप्रमाणे स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ, नांदेड यांच्या विद्यमाने दि. ०३ जून ते १२ जून २०१९ या कालावधीत विद्यापीठ परिसरात आयोजित ‘आव्हान-२०१९’ राज्यस्तरीय आपत्ती व्यवस्थापन प्रशिक्षण शिबिरात संघ व्यवस्थापक म्हणून कार्य केल्याबद्दल आणि संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाला फिरते पथक मिळवून दिल्याबद्दल गौरविण्यात आले. गृहअर्थशास्त्र विभागाच्यावतीने अनेक कार्यक्रम राबविण्यात आले. या सर्व कार्यक्रमाकरिता महाविद्यालयातील प्राचार्य ए.पी. चर्जन सर यांचे मोलाचे मार्गदर्शन लाभले. गृहअर्थशास्त्र विभागाच्यावतीने विभाग प्रमुख प्रा. एस. एस. डांगे यांच्या मार्गदर्शनाखाली चरील सर्व कार्यक्रम राबविण्यात आले. त्यावेळी महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक वृंद उपस्थित होते.

Sr. No.	Department	Name of Event / Program me	Date	Funding Collaboration	Name of Guest with Detail	Beneficiaries
1.	गृह अर्थशास्त्र	गृह अर्थशास्त्र अभ्यास मंडळ उद्घाटन	०७/०५/२०१९	महाविद्यालय	प्राध्यापक वृंद	विद्यार्थ्यांमध्ये एकजुटता निर्माण करणे.
2.	गृह अर्थशास्त्र	गृह अर्थशास्त्र ज्वेलरी कार्यशाळा	२४/०२/२०१९	महाविद्यालय	सौ. मयुरी मंडम डॉ. आर. पी. सिरसाट, प्रा. एस. एस. डांगे	विद्यार्थ्यांना स्वयंरोजगार करण्याकरिता चालना मिळाली
3.	गृह अर्थशास्त्र	गृह अर्थशास्त्र स्लोगन स्पर्धा	०४/१०/२०१९	महाविद्यालय	प्राध्यापक वृंद	विद्यार्थ्यांमधील बनविणे 'पोष्ट प्रदर्शन'
4.	गृह अर्थशास्त्र	गृह अर्थशास्त्र पुष्प रांगोली स्पर्धा	०५/१०/२०१९	महाविद्यालय	प्राध्यापक वृंद	विद्यार्थ्यांमधील सुम गुण विकसित करणे.
5.	गृह अर्थशास्त्र	गृह अर्थशास्त्र	११/१०/२०१९	महाविद्यालय	प्रा. एस.एस. डांगे	विद्यार्थ्यांमधील आत्मनिर्भर बनविणे.
6.	गृह अर्थशास्त्र	गृह अर्थशास्त्र डिश डेकोरेशन	२०/०२/२०२०	महाविद्यालय	प्राध्यापक वृंद	विद्यार्थ्यांमधील कौशल्य गुणांचा विकास करणे.
7.	गृह अर्थशास्त्र	गृह अर्थशास्त्र आव्हान २०१९	०३ जून ते १२	महाविद्यालय	प्राध्यापक वृंद	स्वामी रामानंद राज्यस्तरीय आपत्ती १२ जून २०१९ तीर्थ मराठवाडा व्यवस्थापन प्रशिक्षणविद्यापीठ नांदेड कार्य (संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ) ठिकाण :- मुर्तिजापुर गृहअर्थशास्त्र विभाग

मराठी विभाग - सत्र - २०१९-२०

- वार्षिक अहवाल -

महाविद्यालयातील मराठी विभागाच्या वतीने मराठी अभ्यास मंडळाची निर्मिती करून विविध कार्यक्रमांचे विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाच्या दृष्टीने आयोजन केले जाते.

सत्र २०१९ २० या वर्षी मराठी विभागाने खालील कार्यक्रमांचे आयोजन केले होते.

अभ्यास मंडळ उद्घाटन सोहळा: मराठी अभ्यास मंडळाचे उद्घाटन दिनांक १९/०८/२०१९ रोजी करण्यात आले कार्यक्रमांला अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. ए. पी. चर्जन सर हे होते. मराठी अभ्यास मंडळाची अध्यक्ष - कु. मयुरी आटोटे हीची तर उपाध्यक्ष म्हणून कु. धनश्री गांवडे हिची शिवाय सचिव म्हणून कु. सपना शेंदूरसे हिची निवड करण्यात आली. कार्यक्रमांला महाविद्यालयातील प्राध्यापक वृंद तथा मराठी विषयाचे विद्यार्थी उपस्थित होते.

वाद विवाद स्पर्धा :

दिनांक ०१/०२/२०२० रोजी मराठी विभागाच्या वतीने वाद-विवाद स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. यात विद्यार्थ्यांनी उत्स्फूर्त सहभाग नोंदविला होता.

गटचर्चा :

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाच्या दृष्टीने गट चर्चेचे आयोजन मराठी विभागाच्या वतीने दिनांक १३/०२/२०२० रोजी करण्यात आले होते. यात विद्यार्थ्यांचे गट तयार करून त्यांना वेगवेगळे विषय दिले होते. यात विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेऊन उत्स्फूर्त सहभाग नोंदविला.

मराठी भाषा कौशल्य विकास उपक्रम :

मराठी विभागाच्या वतीने अत्यंत महत्त्वाचा मराठी भाषा कौशल्य विकास कार्यक्रम महाविद्यालयात माननीय प्राचार्यांच्या पूर्वपरवानगीने दिनांक १८/०२/२०२० रोजी आयोजित करण्यात आला होता. या उपक्रमांतर्गत महाविद्यालयातील प्राध्यापक वृद्धांसाठी भाषिक कौशल्य कशा पद्धतीने विकसित केली जाऊ शकतात व त्याचा आपल्या अध्यापनात व व्यावहारिक जीवनात कसा वापर करायचा यासंदर्भात मराठी विभागाचे प्रमुख म्हणून मी संबंधित विषयाला अनुसूक्त मार्गदर्शन केले.

हाच उपक्रम महाविद्यालयातील शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांसाठी आयोजित करण्यात आला होता. या कार्यक्रमांला अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे माननीय प्राचार्य उपस्थित राहिले होते. उपरोक्त अभ्यासपूरक उपक्रम राबविण्यासाठी महाविद्यालयाचे संचालक मंडळ तसेच महाविद्यालयाचे माननीय प्राचार्य डॉ. ए. पी. चर्जन सरांचे वेळोवेळी सहकार्य व मार्गदर्शन मिळाले आहे.

- प्रा. एस. के. शाह

शारीरिक शिक्षण व खेळ विभाग

वार्षिक अहवाल - २०१९-२०

आमच्या श्री.डॉ. आर.जी. राठोड कला व विज्ञान महाविद्यालय, मुर्तिजापूर येथे शारीरिक शिक्षण व खेळ विभागाच्या वतीने स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले होते. तसेच विविध स्पर्धेत सहभाग नोंदविण्यात आला.

शिवाय विविध राज्यस्तरीय स्पर्धेत सहभाग नोंदवून पदक जिंकण्यात आले.

आयोजन : महाविद्यालयात शारीरिक शिक्षण व खेळ विभागाच्या वतीने संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावती द्वारा आयोजित कबड्डी (मुले) झोनचे आयोजन २३ सप्टेंबर २०१९ ते २५ सप्टेंबर २०१९ या कालावधीत करण्यात आले होते. सदर स्पर्धेत ४७ संघांनी सहभाग नोंदविला होता व स्पर्धेत उद्घाटन आमच्या संस्थेचे अध्यक्ष आर.जी.राठोड साहेब यांनी केले होते.

सहभाग : शारीरिक शिक्षण व खेळ विभागाच्या वतीने आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी विविध स्पर्धेत सहभाग घेतला. संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठ, अमरावतीद्वारे आयोजित क्रिकेट, कबड्डी, खो-खो, हॉलीबॉल या स्पर्धेत आमचे विद्यार्थी सहभागी झाले होते. निरीक्षक तथा निवड समिती सदस्य पदी निवड : शारीरिक शिक्षण संचालक डॉ.व्ही.व्ही. कपिले यांची ए.आय.यु. (अखिल भारतीय विद्यापीठ महासंघद्वारा) पूर्व विभागीय आंतरविद्यापीठ स्पर्धेत निरीक्षक तथा निवड समिती सदस्य म्हणून नियुक्ती करण्यात आली होती.

डॉ. व्ही. व्ही. कपिले

संचालक, शारीरिक शिक्षण व खेळ

जगावेगळे संत माझे गाडगे बाबा

हाती घेवुन झाडू,
झाडत होते गाव खरा संत होते,
डेबुजी त्याचे नाव ।
फाटक्या तुटक्या कपड्यात,
डोक्यावर गाडगे घेवून समाजकार्य सुरू होतं,
हातावर भाकर खाऊन,
कीर्तन-भजन करत ते गावोगावी फिरत
स्वच्छतेचे महत्व जनतेला समजावत.
थकत नव्हते जराही, अन्वानी जरी फिरत,
मधुर वाणीने सर्वांना घेतलं आपलसं करून,
अंधश्रद्धा निर्मूलनाचा घेतला होता ध्यास...
मूर्तीत नसें देव म्हणे असतो माणसात.
स्वतः नाही शिकले, पण चांगले होते तत्त्व,
प्रबोधनात सांगत असे ते शिक्षणाचे महत्व,
जातांनाही ते एक इतिहास घडवून गेले,
मंदिर बांधू नका, ही शपथ देऊन गेले,
जन सेवा हीच ईश्वर सेवा हाच संदेश देऊन गेले.
आणि संत जगावेगळे माझे गाडगे बाबा होऊन गेले.

संकलन

कु. साक्षी गजानन काळे

आई ! मला जन्म घेऊ दे !

तू जसे पाहिले जग मला देखील पाहू दे
सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे
परमेश्वर प्रत्येकाच्या घरी जाऊ शकत नाही
त्याच्या जागी तू आहेस कसे तुला कळत नाही
ताईसवे माझ्या मला आनंदाने न्हाऊ दे
सांग आदि बाबांना जन्म मला घेऊ दे
हुंडा लागलो मोठा म्हणून त्रास माझा आटतो का
झंरा तुझ्या मायेचा म्हणून असा वाटतो का
राखीसाठी दादाच्या निदान मला जन्म घेऊ दे
सांग आई बाबाला जन्म मला घेऊ दे
तू बहीण तू कन्या तू एक स्त्री आहे
काल जिथे तू होती आज तिथे मी आहे
तू जसे विणले नाते तसे मला पण विणू दे
सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे
पहा मग फिरून मी पुन्हा कधी येणार नाही
भाग्य कन्यादानाचे दोघांनाही देणार नाही
डोळे येता भरून तुझे पदर मला होऊ दे
सांग आई बाबांना जन्म मला घेऊ दे

संकलन

कु. निकीता संतोष मुगल

मैत्री म्हणजे

समोरच्याच्या हास्यात खळखळून हसता आलं पाहिजे, समोरच्यावर तितक्याच हक्कान रूसता
आलं पाहिजे, दोन घटका गप्पा मारत बसता आलं पाहिजे,
समोरच्याच्या भावनांना आपणाला मनापासून जाणता आलं पाहिजे,
आणि समोरच्या मनाच्या स्वप्नांना आपल्याला हळुवार
जपता आल पाहिजे, समोरच्या डोळ्यातलं पाणी आलगाद पुसता आलं पाहिजे,
मान आणि अपमान मैत्रीत कधीच नसतं, आपल हृदय फक्त समोरच्या हृदयामध्ये बसतं.
समोरच्या व्यक्तीबद्दल मनात असते पुर्ण खात्री दोघांना समजून घेणे म्हणजे मैत्री

– कु. भारती लव्हाळे

चारोळ्या

- १) गोड गोष्टीचे कडु गुपित मनुष्य जीवनाचे निराळेच गणित ।
- २) समईला साथ असते ज्योतीची,
अंधाराला साथ असते प्रकाशाची,
चंद्राला साथ असते चांदण्याची,
प्रेमाला साथ असते फक्त दोघांची..
- ३) माझ्या प्रत्येक क्षणात तुझा वाटा अर्धा आहे
भुतकाळ आठवायचाचं
तुझ्याच आठणींची स्पर्धा आहे.
- ४) जे मिळालेले आहे ते सांभाळून ठेवावं
अन् जे मिळवायचं आहे.
त्यासाठी प्रयत्न करत राहावं.
- ५) वेळ जीवनात सर्वकाही शिकवत असते
आणि जे वेळ शिकवते ते दुसरं कुणीच
शिकवत नसते.

– निकीता संतोष मुगल

शब्द

क्षण ते वेचताना मन माझे हरविले
काव्यातल्या शब्दांना सूर आज मिळाले
आज माझ्या जिवा भास एक झाला
असे ह्या मनाला प्रेमाने तो साद घाले
बघता त्या दिशेने काहीच मला दिसेना
आभास हा माझा...की मीच आतुर झाले
खेळ भावनेचे आज रेशमी शब्दात गुंतले
मखमली उबेत आज मन असे का सुखावले
भावनेला तो भाव शब्दात आज रंगू दे
खळखळत्या झऱ्या परी स्वछंद आज वाहु दे

– निकीता संतोष मुगल

कोण ?

मी नाराज, तु पण रूसलीस
मग मनवणार कोण ?
आज छोटीसी भेग आहे,
उदया मोठी दरी झाल्यावर
मग भरणार कोण ?
मी पण चुप, तू पण चुप
मग हा अबोला तोडणार कोण.
छोट्याशा गोष्टीला जर,
मनाला लावून घेतल तर
मग नातं जपणार कोण ?
रागात मी पण दुर, तु पण दुर
सोबत येण्यासाठी हाथ समोर
मग करणार कोण ?
ना मी ऐकत आहे, ना तु ऐकत आहेस
माफ करायचा मोठेपणा
मग दाखवणार कोण ?
आठवणींच्या समुद्रात जेव्हा
मन बुडेल तेव्हा
त्यातून बाहेर येण्यासाठी
मग पुल बांधणार कोण ?
एक शसे तुझ्यात, एक शसे माझ्यात
मग ह्या शसे ला मारणार कोण ?
हे आयुष्य अमर भेटलं कोणाला
या क्षणात ऐकटे राहील्यावर
मग सोबत चालणार कोण ?
जर दोघांपैकी ऐकाने जरी
नेहमीसाठी डोळे बंद केले तरी
मग उद्या रडणार कोण ?

– प्रा. अभिजीत ओमप्रताप ढोरे

प्राण

बहुत ज्यादा प्राय है मुझे जिसके लिये
मैं कुछ भी कर सकता हूँ
कैसे बताऊँ उसकी अहीमत
वो तो मेरे दिल में छुपा है
पैदा होते ही
मेरे साथ है
वो तो मेरे अंदर है
और मैं उसकी वजह से
जिंदा हूँ
वो नहीं वो कही नहीं
सभी के हितों में है वो
ये दुसरा तीसरा कोई नहीं
ये मेरा सिर्फ प्राण है...

– पुरूषोत्तम जयस्वाल

सुविचार

- १) जीवन ही एक आगगाडा असुन नशिबाच्या ।
रुळावर चालते निराशेचे धुर मागे फेकते आणि
मृत्यूच्या स्टेशन वर थांबते...
- २) कठोर परिश्रमातच आनंद लपलेला असतो.
- ३) बुद्धीच्या कॅमेच्यात प्रयत्नाचे रोल घालून
मेहनतीचे बटन दाबले असता यशाचे सुंदर
फोटो निघतात.
- ४) “कोणतीही वस्तु चांगली वाईट नसते फक्त
आपले विचार तिला तसे स्पष्ट देतात”
- ५) बृद्धी आणि भावना यांचा समन्वय म्हणजेच विवेक
- ६) गौरव हा पडण्यात नाही, पडून उठण्यात आहे.
- ७) सर्व काही गेल्यावर आपल्या जवळचे काही ठरते
त्याला अनुभव म्हणतात.
- ८) सत्य आणि न्याय ह्याहून कोणताच धर्म मोठा नसतो.
- ९) मैत्रीच्या रोपट्याला नेहमी प्रेमरूपी पाण्याचे सिंचन
आवश्यक असते.

- १०) प्रार्थनामुळे देव बदलत नाही तर प्रार्थना करणारी
व्यक्ती बदलत असते.
- ११) देशभक्तीचे रक्त म्हणजे स्वातंत्र्य वृक्षाचे बीजच होय.
- १२) लिनता व वनियशीलता या धार्मिकतेच्या दोन शाखा
आहेत.
- १३) त्यागामध्ये शांतीचा निरंतर वास असतो.
- १४) अहंकारामुळे नम्रतेचे मोल महान आहे.
- १५) तासभराचे ध्यान हे वर्षभर केलेल्या पुजेअर्चेहून श्रेष्ठ
आहे.
- १६) धैर्य आणि विनयशीलता हे असे गुण आहे की ढोंगी
लोकांना त्याची नकल करता येत नाही.
- १७) जेव्हा आम्ही नम्रतेमध्ये महान होतो तेव्हा आम्ही
महानतेच्या निकट जातो.
- १८) समोर अंधार असला तरी त्याच्या पलिकडे प्रकाश
आहे हे लक्षात घ्या.
- १९) दुसऱ्याला हासने पण दुसऱ्या कर्ता रडणे फार कठीण
असते याला अंतकरण असे म्हणतात.
- २०) शिक्षा सिखाती है, जोडती भी है, लढीए मत
लढायीए मत, पढीए और पढायीए ।

– दीपक गांवडे

आई

आठवण येते तिची डोळे गळतात,
माझी साथी भोळी आई, माझी मला रखुमाई भासे,
नसते जाणीव दुःखाची, जेव्हा तिचा आधार असतो,
ती निघून गेल्याने येथे, अश्रूंचाच बाजार असतो.
जन्मभर खाते खस्ता, करते लेकरांची बरोबरी,
तेच लेकरू शेवटी, आईला टाकते वृद्धाश्रमी.
सुपाएवढं तिचं मन, किती सोसते उन,
देते पिलांना सावली, असे माऊलीचे मन.

– प्रगती लाखे

प्रार्थना

जोडुनी दोन्ही कर, करते मी प्रार्थना ।
सुखी ठेवा देवा जगी सगळ्यांना ॥
फुलासारखे मन व्हावे, अंगी यावी शक्ती,
तुझ्यावर श्रद्धा ठेवा, अन वाढो भक्ती,
पाठी तुझा हात राधे, पुढे पुढे चालतांना
ज्ञान माझे वाढो देवा, जगी मिळो सन्मान
क्षणीक्षणी लागत राहो देवा तुझे ध्यान,
गीत तुझे गान राधे, श्वास श्वास घेतांना
आम्ही छोटी छोटी मुले मागती रे दान
मिळो सर्वा तुझी माया, हेच समाधान
सदा तुझी साथ राहो, जनसेवा घडतांना

– गोपाल मानकर

मनातलं दुःख

दुःख सोसल्याशिवाय सुख मिळत नाही
निराशा मिळाल्याशिवाय आशेचा किरण दिसत नाही.
डोळ्यामध्ये अश्रु आपले आपणच पुसायचे असते.
शरीराच्या जखमा झाकून ओठांनीच हसायचे असते.
जगण्याचा सहारा शोधूनही सापडत नाही,
ओवती-भोवती माझ्या आशेचा किरण दिसत नाही,
राहण्यासाठी घर होते, पण घरपण नव्हते
घरात माणस होती पण, त्यांना मानुसपण नव्हते.
खूपच आपलं समजल होत, मी तुला एका क्षणात
धोका देऊन जाशिल कारे मला तुला समजायच झाल.
माझा गुन्हा,.....
अशी चुक, आयुष्यात करणार नाही,
मी पुन्हा जेव्हा पाहिले, तेव्हा वाटल, मला तू
खूप भिला.....
मला नव्हते माहीत की मनाचा आहेस खूपच बुरा.....

– भार्गवी प्रजापती

आई

दिलंस तु आम्हाला हे अमूल्य दान,
आयुष्यांच नात कधि आपल गुरु शिष्याच,
तर कधि जिवलग मैत्रिनिच,
तुझ्यावरच प्रेम व्यक्त करण्यासाठी,
आम्हला मिळावि छान संधि,
चांगल सुंदर जिवन जगण्याचि ॥१॥
आईच्या प्रेमाला शब्दात बाधणे कठिनच,
ते प्रत्यक्ष अनुभवने जास्त मोलाच,
जि आम्हाला काचेपरि जपते,
झाडापरि बाढवते, सावलीपरि जोपासते,
जिच्या आयुष्यातला प्रत्येक क्षण,
तिने आपल्याला दिलेला असतो,
तिलाच आई म्हणतात,
आईच ति आई जिला माझी
आई म्हणतात ॥ २ ॥

– पूजा अवसरमोल

पुर्वीच्या काळातील माणुस

पूर्वी कसा पाऊसकाळ, चार महिने असायचा,
हिरवगार राण पाहुन, माणुस खुशीत राहायचा
प्रत्येकाची कणगी भरून, धान्य माप असायचा,
दुधदुभतं, तूप लोणी याला माप असायचं.
पसाभरून धान्य तर चिमणी दारात टिपायची,
पै-पाहुण्यासाठी माय, रात्र दिवस खपायची
सणवार जत्रामधून, कीती आनंद असायचा,
भजन-किर्तन करित गाव, अख्खी रात्र बसायचा.
एवढ्या तेवढ्या पावसा-वाचून सार चित्र पालटलंय,
गावापन हरवल्यानं, पूर्वी माणूस हसायचा.

– तौफिक रजा

आई

आई ही एक स्त्री असते,
 जीवनातील नवलाई असते,
 ती कुणाची बहीन असते,
 कुणाची तरी मुलगी असते.
 प्रत्येक नात्यांनी बांधली असते,
 तिला सुद्धा असतात भावना,
 समजून घ्या तिच्या भावना,
 दुसऱ्यासाठी झटत असते,
 म्हणूनच, ती सर्वांना हवी असते.
 आईविना जीवन अंधकारमय असते,
 ती जीवनाचा पाया असते,
 आई सर्व देवांची देव असते,
 आई प्रेमाचा प्याला असते,
 म्हणूनच आई ही महान असते,
 देवाने ते एक वरदान असते,
 तिला आपण जपायला हवे,
 तिचे महत्त्व पटवून घ्यायला हवे अन्याय
 अत्याचार थांबवायला हवे,
 हे कर्तव्य आपण समजायला हवे,

– प्राजक्ता गुल्हाने

जीवन असे जगावे

जगावे तर वाघासारखे,
 नव्हे त्या नेहमी धावजाज्य दरीनासारखे !
 करावे तर त्या शुर पुरुषां सारखे,
 नव्हे त्या डगमगून पळजाआज सारखे !
 शिकावे तर बाबासाहेबान सारखे,
 नव्हे त्या घमंडी मुलान सारखे !
 इतरांना विचार, द्यावित तर गाडगे बाबासारख नव्हे
 त्या मि पणा दाखवणाऱ्या मानसारखे !

गुरू

नेत्राला मार्गदर्शक दीप देणारा असा गुरूचा गुण आहे,
 हारणाऱ्यालाही जिंकून देण्याची गुरू ज्ञान धून आहे,
 वात्सल्याच्या उपदेशाची गुरू हवा आहे,
 अज्ञानाला सारणारा गुरू दिवा आहे. ॥१॥
 घन घोरीत विराला गुरू देतात छेद,
 भविष्याच्या परिणामाचा घेऊनीया वेध,
 अशिक्षितांच्या दुःखावरची गुरू दवा आहे,
 अज्ञानाला सारणाला गुरू दिवा आहे ॥ २ ॥

संकटांशी लढतांना गुरू अरे वीर,
 गुरू देतात ज्ञान जोपासण्याचा धीर,
 अन्यायाला गाढणारा गुरू लाव्हा आहे,
 अज्ञानाला सारणारा गुरू दिवा आहे ॥ ३ ॥

एकी अन् प्रीतीची शिकवतात नीती,
 ज्यांच्या प्रति विद्यार्थ्यांना असते आदरयुक्त भीती,
 ज्यांचे विद्यार्थ्यांवर असते नित्य चांगुलपणाचे बंधन,
 धन्य ते गुरूवर्य! त्यांच्या पदकमलांना वंदन,
 ज्ञानदीप पक्षांचा गुरू थवा आहे,
 अज्ञाना सारणारा गुरू दिवा अहि ॥ ४ ॥

– ज्योति भालेराव

– सागर दाते

खेळ झाला

खेळ झाला नात्यांचा कुरुक्षेत्राच्या मातिवर
स्त्रीच्या अस्मीतेच्या प्रश्न सुटला, जेव्हा ट्रैपदीचे केश
न्हाले रक्ताने कर्तव्य, वचन धर्म पालन जिवापेक्षाही
महत्त्वाचे नाते ध्यानी ठेवावे, फक्त सूर्य मावळतीला
गेल्यावर जन्मापासून अन्यायाच्या वाढला होता,
घरात आश्रय भेटला मग धुर्ताच्या त्या दारा मातेच्या
वचन पुर्तीसाठी प्राण गमवले विर कर्णाने.

विराट दर्शन लाभले माधवाचे विर धनुर्धर
पार्याला कुतीपुत्र पांडवांनी एकीचे बळ दाखवले
जगाला गर्भारीक्षेचा परिणाम झाला चक्रव्युह मोडण्यात
निपुर्ण झाला घात केला आपल्यांनीच तेव्हा कायमचा
निद्रेत अभिमन्यू गेला कळले असेल तेव्हा विजेत्यांना
आपल्याच लोकांच्या चितेने आपलाच राजमहल
सजवला गेला अहंकाराचा पराभव झाला सत्याचा
विजय झाला मानसांमधला असुर निघून गेला जाता
जाता मात्र कर्णा भिमन्या गमवल्याची खंत ती सोडून
गेला. ऐक स्वतःला, वाच स्वतःला बघ स्वतःला,
बोल स्वतःला सोडून अस्तीत्व हे मृगज्वाळाचे
तु कर एक नवा आरंभ.....
शोधतोस काय वेडया

दुसऱ्यात तु संधी

आहेस तुझाच तु

कस्तुरी मृग गंध.....

व्यापुन हो हे जग सारे

आणि सोबतीला ठेव फक्त तुझाच तू संग

– कु. वैष्णवी गणेश गिरी

वाट पावसाची...

अस वाटे रस्ता ओलांडता झोडपून काढायला
पावसाची सर आली
पण, मना वाटे कधी येईल हे पाणी..
वर बघता बघता डोळ्यात येई पाणी,
शेतातील पिक पाहुन हृदय जाई दाटुणी...
रात्र सजली जशी बिना चांदण्यांची,
असे वाटे सरी भरते.
आज पावसांच्या थेंबांची...
खुप वाट पाहली आता
हताश झाले माझे मन,
एवढा कठोर कसा रे तु ।
आता तुझे चिंतन.....
कंटाळलो आता तुझ्या
या त्रासाला, मरण तरी देरे देवा
या अवदशा माणसाला.....
“आई तुझामुळे जन्माला आले
तुलाच माझे महत्व कळाले.
कुणीच करत नव्हत मला स्विकार
पण, तु ठाम उभी उभी जशी खांब्याचा आकार
स्वतःला विसरलीस तु. पण, मला जगवलेस तु
सर्वांनी केला तुझा नि माझा तिरस्कार
पण तु दिलास माझा जिवनाला आकार..”

– तुषार प्रदिप घोटकर

दु : खात ही

रडतोस काय वेड्या, संकट कुणास नसते
काट्यात बांधलेले, घरटे सुखात असते
कित्येक मस्तके ही, वाचुन शुन्य ठरली
प्रत्येक काळजाचे, आभाळ होत नसते
काट्यात बांधलेले घरटे सुखात असते...
दुःखास ही कधी तु, टाळु नकोस रे राजा
प्रत्येक वेदणेच्या, गर्भात सुख असते
काट्यात बांधलेले घरटे सुखात असते...
अस्तीत्व शोधण्याचे, साधे गणित आहे
तु या जगात वसतो, हे जग तुझ्यात वसते
काट्यात बांधलेले घरटे सुखात असते...
रानात काळजाच्या, जगणे अशे जिरावे
दुःखात ही बियांना, हसरेच कोंब यावे...
मिळतील लाख येते, अमिताभ या जगाला
गरिबितल्या हिप्यांना, उचलुन ही बघावे
दुःखात ही बियांना हसरेच कोंब यावे...
आहे तहानजर का, हे विश्व जिंकण्याची
दररोज संकटांना, ताटात खुसकरावे
दुःखात ही बियांना, हसरेच कोंब यावे...
जातीतल्या किड्यांचा, संसर्ग भारताला
थोडे जगु चलाना, खोडुन अडनावे
दुःखात ही बियांना हसरेच कोंब यावे...
म्हातारपण नव्हे ते, भंडार पुस्तकांचे
प्रत्येक सुरकुत्यांना, वाचुन रोज घ्यावे
दुःखात ही बियांना हसरेच कोब थावे...
काट्यात चालतांना, फुलासमान व्हावे
मानुसकित सारे, आयुष्य घालवावे
जर वाटते निघावी, गाथा तुझ्या यशाची
आयुष्य जिंकण्याला, शून्यातुनी निघावे
दुःखात ही बियांना हसरेच कोंब यांव...
घ्यावा निरोप ऐसा, की गाव हळहळावे
थाटात सोहळ्याच्या, सरणावरी चढावे
दुःखात ही बियांना हसरेच कोंब यावे...
रानात काळजाच्या जगणे अशे जिरावे
दुःखात ही बियांना हसरेच कोंब यावे...

मित्र

दुःख अडवायला उबऱ्यासारखा
मित्र वणव्या मध्ये गारव्या सारखा ॥
वाट चुकणार नाही जिवणभर तुझी.
वाट चुकणार नाही जिवणभर तुझी.
एक तु मित्र कर आरश्यासारखा ॥
मित्र वणव्या मध्ये गारव्या सारख्या
आत्महत्याच करणार नाही कुणी
आत्महत्याच करणार नाही कुणी
मित्र असला जवळजर मनासारखा ॥
मित्र वणव्या मध्ये गारव्या सारखा
त्रासलो जिंदगी वाचतांना पुन्हा
त्रासलो जिंदगी वाचतांना पुन्हा
बस घडा मयतरी वाचण्या सारखा ॥
मित्र वणव्या मध्ये गारव्या सारखा
मयतरी चाटते गाय होऊन मना
मयतरी चाटते गाय घेऊन मना
जा बिलग तु तिला वासरा सारखा ॥
मित्र वणव्या मध्ये गारव्या सारखा

– विक्रान्त भगवान पोहेकर

मातृभाषेतून शिक्षणाचे महत्त्व

– प्रा. साजिद के. शाह
मराठी विभाग

मातृभाषेतून शिक्षण ही नैसर्गिक गोष्ट आहे. मूल जन्माला आल्यानंतर भाषा शिकते, तेही शाळेत न जाता असे कुठे घडले आहे का? मूल शाळेत गेल्यावरच बोलू लागले. नाही का? कुठलीही भाषा समाजात, कुटुंबात वावरताना होणाऱ्या संभाषणातून शिकली जाते. सतत कानावर पडणाऱ्या शब्दांमुळे शब्दसंपत्ती वाढत जाते. त्यामुळेच शहरामध्ये मुले आपल्या भाषेव्यतिरिक्त अन्य भाषा सहजपणे (उदा. हिंदी) बोलू लागतात. सांगायचा मुद्दा हा की भाषा फक्त पुस्तकातून शिकली जाऊ शकत नाही, त्यासाठी कौटुंबिक- सामाजिक पूरक वातावरण गरजेचे असते. आपली विचार प्रक्रिया मातृभाषेतून चालू असते. त्यामुळेच मातृभाषेतून मिळणारे शिक्षण हृदयापर्यंत पोहोचते, तर अन्य भाषेतील फक्त मेंदूच्या पातळीवरच राहते. मराठी मातृभाषा असणाऱ्या मुलांना इंग्रजी (किंवा अन्य कोणत्याही) माध्यमातून दिले जाणारे शिक्षण आकलनाच्या पातळीवर जड पडते. कारण प्रथम येणारे ज्ञान हे मेंदूला मातृभाषेत रूपांतरित करावे लागते व नंतर ग्रहण केले जाते. हा प्रकार म्हणजे सरळ न जेवता कानामागून हात घेऊन जेवण्यासारखा होय. आजचे युग संगणकाचे आहे. त्यामुळे इंग्रजी भाषेचे ज्ञान असणे काळाची गरज आहे. शंभर टक्के मान्य. परंतु त्यासाठी संपूर्ण शिक्षणच इंग्रजीतून घेण्याचा घाट घालणे कितपत व्यवहार्य ठरते, हा खरा कळीचा प्रश्न आहे.

इंग्रजी भाषेचे ज्ञान असण्यासाठी सर्रासपणे माध्यम म्हणून इंग्रजीची निवड करणे म्हणजे रोगापेक्षा इलाज भयंकर असा प्रकार ठरतो. इंग्रजीतून शिक्षण म्हणजेच करिअरची उत्तम संधी, केंद्रीय बोर्डाचा दर्जा हा राज्य बोर्डापेक्षा अधिक, इंग्रजी शाळांचे चकचकीत बाह्यरूप, अधिक शुल्क (महागडे ते उत्तम या धारणेतून येणारे स्टेटस सिम्बॉल), ज्यांना परवडत नाही तेच फक्त मराठी शाळेत प्रवेश घेतात, आपल्याला जे मिळालेले नाही ते आपल्या पाल्यासाठी देण्याची ऊर्मी, इंग्रजीतून बोलणारे म्हणजे हुशार. इंग्रजी म्हणजे यशाचा राजमार्ग मातृभाषेविषयी न्यूनगंड यासारखे अनेक गैरसमज इंग्रजी माध्यमाच्या अंधानुकरणास कारणीभूत आहेत. भविष्यातील उच्च शिक्षणाच्या सुलभीकरणासाठी प्राथमिक स्तरापासून इंग्रजी माध्यमाचा स्वीकार संयुक्तिक वाटत नाही. कारण फक्त १०-१२ टक्के मुले उच्च शिक्षणापर्यंत पोहोचतात. धुणी-भांडी करणारी माता किंवा रिक्शाचालक पिता 'काहीही होऊ दे, मला इंग्रजी शाळेतच पाल्याला शिकवायचे आहे' ही भीष्मप्रतिज्ञा करताना दिसतो. यावरून इंग्रजीचे गारूड किती भिनले आहे याची प्रचिती येते. या धारणेमुळे अनेक पालकांची आर्थिक ससेहोलपट, तर विद्यार्थ्यांची बौद्धिक ससेहोलपट होते आहे.

इंग्रजीचा इतका आग्रह धरण्याचे कोणतेही कारण नाही. कारण आपण कुठल्याही विशेष शिकत असताना त्या विषयाचे ज्ञान शिकत असतो. मग ते ज्ञान कोणत्याही भाषेतून शिकविले तरी त्यात गैरवाजवी काहीही नाही. विज्ञान किंवा वैद्यकीय शिक्षण सुद्धा आपण मातृभाषेतून घ्यायला काय हरकत आहे? कारण आजच्या आधुनिक युगात इंग्रजीतील किंवा इतर भाषेतील जवळजवळ सर्व शब्दांसाठी पर्यायी शब्द मराठीत उपलब्ध आहेत. थोडक्यात काय, तर मातृभाषेतून कोणतेही ज्ञान घेण्याची सोय उपलब्ध असताना इतर भाषेचा आग्रह धरणे संयुक्तिक ठरणार नाही !

“सामाजिक व आर्थिक समानता प्रस्थापित झाल्याशिवाय सामाजिक लोकशाही निर्माण होऊ शकल नाही.”

आधुनिक भारतातील सामाजिक क्रांतीचे उद्गांते डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांनी आपले सर्व जीवन सामाजिक लोकशाही निर्माण करण्याकरिताच जगले. विविधतेने नटलेल्या व विषमतेने निर्माण केलेल्या समाजरचनेला बदलविण्यासाठी त्यांनी संघर्ष केला. जातीव्यवस्थेतील अस्पृश्यतेचे चटके त्यांनी भोगल्यामुळेच त्यांना खरी जाणीव होती. अशाच महामानवाच्या हातून असे घडणे सहाजिकच म्हणावे लागेल.

अस्पृश्यता आणि जातीप्रथा यांची ऐतिहासिक चिकित्सा करत असतानाच जातीव्यवस्थेच्या अंतासाठी धर्मशास्त्र, समाजमन आणि प्रस्थापित सत्तासंबंध या तिन्हीमध्ये ही फेरबदल घडवून आणावे लागतील अशी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची विचारसरणी होती ती त्यांनी त्यांच्या लेखनी तून व्यक्त केली एवढेच नाही तर सर्वसामान्य मानसाला त्यांच्या गुलामीतून बाहेर काढण्यासाठी तसेच त्यांना माणुस म्हणून जगता यावे यासाठी राज्यघटना लिहतांना तशी तरतूद देखील करून ठेवली आहे. जाती व्यवस्थेने पोखरलेल्या भारतीय समाजाचे परिवर्तन करण्यासाठी त्यांनी हिंसक मार्गाचा अवलंब न करता स्वतःचा स्वाभीमान आणि हक्कांसाठी संघर्ष करण्याची निध निर्माण व्हावी म्हणून त्यांनी सार्वजनिक पण शांततापूर्ण संघर्षाचा मार्ग स्विकारला. एखाद्या व्यक्तीच्या विचारांमध्ये त्याच्या धर्माचा, जातीचा पगडा पडलेला दिसतो. परंतु बाबासाहेबांनी घटना लिहतांना निपक्ष पणे व सर्वांना समान वागणुक देण्याचा प्रयत्न केलेला आहे यातच ते खरे समाजशास्त्रज्ञ होते याचीही प्रचिती येते. त्यांच्या सामाजिक न्याय आणि कल्याणकारी शासन याबद्दल त्यांच्या विचारांचे प्रतिबिंब राज्यघटनेत आढळते. घटना परिषदेतील त्यांचे शेवटचे भाषण हेही लोकशाहीवरील अटळ श्रद्धा आणि सामाजिक न्यायाची तळमळ याच निदर्शक आहेच. सामाजिक लोकशाही आल्याखेरीज राजकीय लोकशाही यशस्वी होणार नाही यावर बाबासाहेबांनी या भाषणात भर दिला असल्याचे दिसून येते.

धर्म, भाषा, प्रदेश, जातीव्यवस्था अशा विविधतेच्या समाजात ‘समानता’ निर्माण करण्याचे कार्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी केले अशा समाजात समानता निर्माण करणे ‘अतिशय’ अवघड असे कार्य होते परंतु त्यांनी घटना लिहतांना प्रभावीपणे पार पाडल्याचे दिसून येते. समानता हा समाजवादाचा प्राण आहे परंतु लोकशाही शिवाय समाजवाद अवतिर्ण होऊ शकत नाही. कारण समानवादी विचार सरणीचा व्यावहारिक गाभा लोकशाही तत्वांशी जुळणारा असतो. ही तत्वे म्हणजे न्याय, समानता, स्वातंत्र्य, बंधुता ही होय. ही विचारसरणी बाबासाहेबांनी अंगीकारली होती. खऱ्या लोकशाही संदर्भात सामाजिक व आर्थिक तफावत दूर करणे हे उद्दीष्ट असले पाहिजे यालाच सामाजिक व आर्थिक रर लोकशाही म्हणता येईल.

भारतात जातीव्यवस्थेने आर्थिक विषमता व सामाजिक विषमता निर्माण केली होती एखाद्या वर्गाला सर्व सुख व सामाजिक स्थान उच्च होते परंतु काही असे वर्ग होते की त्यांना सामाजिक स्थान ही कनिष्ठ होते व त्यांची आर्थिक स्थिती देखील खूपच कमकुवत होती व अशा विषमतेवर आधारलेल्या समाजात लोकशाही टिकेल काय असा लोकशाही केवळ राजकीय असू नये तर लोकशाहीत सामाजिक व आर्थिक समानता प्रस्थापित करण्याची कुवत असली पाहिजे असे बाबा साहेबांचे मत होते जेथे सामाजिक व आर्थिक लोकशाही नसेल तेथे केवळ लोकशाहीचा पेहराव संतुष्ट समाजव्यवस्था निर्माण करू शकत नाही लोकशाही ही राजकीय परिवर्तनाची शांततामय पद्धती असून व्यक्तीत्व विकासाला व पर्यायाने समाज विकासाला संधी प्रदान करणारी अवस्था असली पाहिजे असे बाबासाहेबांचे मत होते. डॉ. आंबेडकरांच्या मते आर्थिक लोकराही म्हणजे आर्थिकदृष्ट्या वर्गहीन समाज रचना होय. यात उत्पादन साधनांची मालकी राज्याकडे असली तरी राज्य यंत्रणेवर समाजाचे नियंत्रण असते परंतु वास्तविकता तशी दिसत नाही. डॉ. आंबेडकरांच्या मते खरी लोकशाही निर्माण व्हायची असेल तर आर्थिक बंधुतेचे तत्व आचरणात आणावे लागेल त्याशिवाय सामाजिक लोकशाही निर्माण होऊ शकत नाही.

भारतात सामाजिक लोकशाही निर्माण करण्यासाठी राज्यकर्त्यांनी आपली जबाबदारी प्रभावीपणे पार पाडणे आवश्यक

असल्याचे सांगितले भारतात आर्थिक नियोजन लोकसमुहांच्या विचार व वर्तनावर प्रभाव पाडणाऱ्या लोकशाही पद्धतीत घडून आले पाहिजे. हुकूमशाही अंतर्गत आर्थिक विकासाचा वेग लोकशाहीपेक्षा कितीतरी पटीने जास्त असू शकेल परंतु असा अतिरेक होता कामा नये उत्पन्नाच्या सर्व साधनांचे, विभाजनाचे, विनिमयाचे संपूर्ण राष्ट्रीयकरण घडून आल्याने आर्थिक लोकशाही निर्माण होणार नाही त्यातून जुलमी शोषणकर्त्या - आर्थिक हुकूमशाहीचा उगम होऊ शकेल. डॉ. आंबेडकरांच्या मते सर्वकष राष्ट्रीय करण व्हावे असे मत नव्हते. काही निवडक महत्वाच्या क्षेत्रांचेच राष्ट्रीयकरण त्यांना अपेक्षित होते. उदा. शेती, विमा, मुलभूत उदयोगधंदे इ. संपत्ती व उत्पन्नाच्या न्याय वाटपाच्या दृष्टीने व लोकांच्या जीवनाचे नियोजन करण्यासाठी राज्यंत्रणा कार्यशिल असणे आवश्यक ठरते. राज्याने लोकांच्या सामाजिक आर्थिक शोषणा विरुद्ध सदैव जागे पाहिजे. याबाबत जर राज्य कुचराई करेल तर स्वातंत्र्याची गळपेची होईल अशी त्यांची धारणा योग्य असल्याचे दिसून येते. या देशात राजकीय क्षेत्रात समता व सामाजिक आर्थिक विषमता ही परिस्थिती दीर्घकाळ टिकून राहिली तर विषमतेने पिडीत लोक राजकीय लोकशाही उध्वस्त करून सोडतील असे त्यांचे मत होते.

डॉ. आंबेडकरांनी लोकशाहीची अतिशय समर्पक व्याख्या केली आहे. ज्या राज्यपद्धतीत लोकांच्या आर्थिक भाणि सामाजिक जीवनात क्रांतीकारक स्थित्यंतरे रक्तपाता शिवाय घडून आणण्यात येतात ती लोकशाही लोकशाही ही एक प्रकारची लोककल्याणकारी राज्यव्यवस्था असते. ती विषमतेला धारा देत नाही. लोकशाहीत शोषणाला स्थान नसते समाजाच्या सर्वच घटकांकडे जी समतेने, ममतेने आणि आदराने पाहते ती लोकशाही, लोकशाही म्हणजे लोकांचे, लोकांकडून आणि लोकांसाठीचे राज्य हे तर त्यांना मान्य होतेच ज्या व्यवस्थेत लोकांना मत मिन्नतेचे आणि मतसंगतीचे स्वातंत्र्य सारख्याच प्रमाणात मिळते त्या व्यवस्थेलाच लोकशाही असे आपण मानतो.

रक्तपाताशिवाय क्रांतीकारक स्वरूपाचे आर्थिक आणि सामाजिक बदल घडून आणणे हेच लोकशाहीचे प्रयोजन असले पाहिजे असे त्यांचे प्रामाणिक मत होते. बहुजन सुखाच आणि बहुजन हिताच हेच लोकशाहीचे ब्रीद असते आणि असले पाहिजे. याचा अर्थ त्यांना भांडवलशाही मान्य नव्हती असा होत नाही पण आर्थिक विकासा सोबतच सामाजिक समानता देखील निर्माण व्हावी यासाठी ते साम्यवादाचाही पुरस्कार करतात. जेव्हा आर्थिक व सामाजिक समानता निर्माण होईल तोच खरा धर्म या विचारांवर त्यांची श्रध्दा होती.

आपण डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना उगाच भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार म्हणत नाही. राज्यघटनेत राष्ट्राच्या राजकीय, आर्थिक आणि सामाजिक जीवनाची दिशा हा आकार देणे हेच तर राज्यघटनेचे प्रयोजन. आहे हे त्यांनी दाखवून दिले. राज्यघटना तयार करित असतांना राजकीय लोकशाही बरोबर आर्थिक लोकशाही व सामाजिक लोकशाही या देशात कशी प्रस्थापित करता येईल याचा त्यांनी सातत्याने सखोल विचार केला. सामाजिक न्यायाचा अभाव असेल तर लोकशाहीच्या राजकीय आर्थिक आणि सामाजिक अंगामध्ये विसंगती व विरोधाभास निर्माण होतोच याची त्यांना पुरेपूर कल्पना होती. राजकीय जीवनात समता आणि आर्थिक व सामाजिक जीवनात विषमता असेल तर राजकीय लोकशाहीचा डोलारा कोसळेल. नव्हे शोषित लोकच तो उध्वस्त करतील असे त्यांचे मत होते. सामाजिक न्यायाच्या प्रक्रियेतून समतेची प्रतिष्ठापणा होत असते सामाजिक न्यायाचा अभाव असेल तर लोकशाहीच्या राजकीय, आर्थिक व सामाजिक जीवनामध्ये विसंगी निर्माण झाल्याशिवाय राहत नाही. तशा प्रकारची विसंगी निर्माण झाली तर राजकीय स्वातंत्र्याला अर्थ उरणार नाही हे त्यांचे भाषण आजही समर्पक वाटते यात कोणालाच शंका असायला नको. त्यांच्यामते सामाजिक लोकाशाही म्हणजे स्वातंत्र्य समता आणि बंधुता ही जीवनाची मुलभूत तत्त्व मान्य करणारी पद्धती होय.

डॉ. आंबेडकर हे एक अव्वल दर्जाचे अर्थतज्ञ होते याबद्दल कुणाचेही दुभल होणार नाही डॉ. आंबेडकरांनी कोलंबीया व लंडन येथील शिक्षण काळात परिश्रम घेवून केलेल्या संशोधनात्मक लिखाणात 'ब्रिटीश हिंदूस्थानातील प्रांतिक अर्थ रचनेची उत्क्रांती,' 'प्राचीन भारतीय व्यापार,' 'रूपयाचा प्रश्न' या प्रमुख ग्रंथांचा समावेश होतो. भारतातील विषमतेचा अभ्यास करतांना भारतातील जातीव्यवस्थेचे ही विषमता निर्माण केल्याचे त्यांना जाणवल्याने त्यांनी जातीव्यवखेवर प्रहार केला. जातीव्यवस्था नष्ट

झाल्या शिवाय आर्थिक समानता प्रस्थापित होणार नाही याची त्यांना खात्री होती. कनिष्ठ जातीतील लोकांना व्यवसायाचे स्वातंत्र्य दिल्या शिवाय त्यांची परिस्थिती बदलणार नाही हे त्यांना माहित होते त्यां आधारावर सर्वांना समान हक्क देण्याचा त्यांचा प्रयत्न होता.

भारत गेल्या ६० वर्षांपासून लोकशाही स्विकारून आजपर्यंत सामाजिक लोकशाही प्रस्थापित करू शकला नाही हे भारतीय राजकर्त्यांचे अपयश आहे यात कोणालाच शंका नसेल. डॉ. आंबेडकरांना अभिप्रेत असणारी सामाजिक लोकशाही आतापर्यंत येऊ शकली नाही. आजही भारतात विषमतेची दरी खूप वाढताना दिसते ती कमी होत नाही. देश चंद्रमोहिम पार पाडत असेल आर्थिक विकासाचा दर वाढतांना दिसत असेल परंतु वास्तविक जमिनीवर लोकीचे जीवनमान अजूनही खालावलेच आहे. अजूनही भारतात दारिद्र्याचे प्रमाण एवढे आहे याचा अर्थ फक्त राजकीय लोकशाही आहे सामाजिक लोकशाही प्रस्थापित होऊ शकली नाही. एकीकडे अन्नधान्याचे कोठार भरलेले दिसतात तर दुसरी कडे भुकने लोक मृत्यूमुखी पडत आहे. काय! ही लोकशाही डॉ. आंबेडकरांना अभिप्रेत होती? निश्चित नाही. आजही स्त्रिया, बालक, अस्पृश्य समाज यांची परिस्थिती अतिशय चिंताजनकच आहे. आपण विकसित आहोत असा देखावा करीत असलो तरी मात्र भारतात संपूर्ण अंधार कायम दिसतो. खेड्यातील परिस्थिती अजूनही कायम आहे ती बदलेली दिसत नाही.

सामाजिक लोकशाही प्रस्थापित करण्याची जबाबदारी ज्या राज्यकर्त्यांवर आहे तेच राज्यकर्ते आज राष्ट्रीय विकास करण्याऐवजी स्वतःच विकास कसा होईल याचाच प्रयत्न करतांना दिसत आहेत. भ्रष्टाचार, दारिद्र्य, अशा भिषण समस्यांनी भारतीय लोकशाहीला अडथळे निर्माण होत असल्याचे दिसून येत आहे. ज्यांनी निपक्षपणे आपली कर्तव्य पार पाडावीत त्यांनी जनतेची लूट करण्याला सुरुवात केली आहे त्यामुळेच भारताला आर्थिक विषमतेची दरी वाढतांना दिसत आहे. डॉ. आंबेडकरांना अभिप्रेत असणारी लोकशाही आज दिसत नाही. लोकशाहित निवडून आल्यानंतरही उमेदवारांवर दहशत निर्माण करून किंवा त्यांना अपहरण करून सत्ता मिळविण्याचा प्रयत्न केला जातो. घोडेबाजार, काळापैसा यामुळे आर्थिक विषमता वाढत चालली आहे. गरीब अधिक गरीब तर श्रीमंत अधिक श्रीमंत होतांना दिसत आहे. व्यापारी शेतकऱ्यांची पिळवणूक करतात तर शेतकरी शेतमजुरांची पिळवणूक करतांना दिसत आहेत. देशात बेकारीचे प्रमाण सातत्याने वाढत आहे. त्यामुळे नोकरी मिळविण्यासाठी लाच देणे घेणे प्रकार सुरू झाले आहेत. कारखानदार कामगारांची पिळवणूक करीत आहेत. प्रत्येक काम प्रामाणिकपणे करणारे प्रशासकीय अधिकारी व त्यांच्यावर लक्ष ठेवणारे राजकीय नेते प्रत्येकजण आपआपला स्वतःचा हिस्सा मागण्याचा प्रयत्न करीत असल्याचे भासत आहे अशी लोकशाही डॉ. आंबेडकरांना अभिप्रेत नव्हती समानता असणारी लोकशाही त्यांना अभिप्रेत होती त्यासाठी प्रामाणिक पणा अतिशय महत्वाचा आहे म्हणूनच डॉ. आंबेडकरांना आपल्या जीवनात प्रज्ञा, शिल, करुणा या मार्गाचा अवलंब केला व इतरांना देखील तोच संदेश दिला. डॉ. आंबेडकरांनी गुलामीला विरोध केला त्यांच्यामते जुलूम करणाऱ्यापेक्षा जुलूम सहन करणारा जास्त गुन्हेगार असतो अर्थातच भारताची ही वरील परिस्थिती निर्माण होण्याला सर्व भारतीय जबाबदार आहेत. डॉ. आंबेडकरांना समाजातल्या प्रत्येक वर्गाला आपले अधिकार व कर्तव्य याची जाणीव करून दिली. देशात समानता प्रस्थापित करण्यासाठी त्यांनी हिंदू विवाह बील आणले. घटनेने सर्वांना समान अधिकार प्राप्त करून दिले आहेत. मात्र त्याची अमलबजावणी प्रभावीपणे होत नसल्याचे दिसून येते आहे.

डॉ. आंबेडकरांना आर्थिक समानता अभिप्रेत होती. जो पर्यंत आर्थिक समानता प्रस्थापित होत नाही तो पर्यंत सामाजिक समानता प्रस्थापित होणार नाही याची त्यांना खात्री होती. त्यासाठी त्यांनी समाजातल्या प्रत्येक वर्गासाठी सोयी सुविधा उपलब्ध करण्याची जबाबदारी राज्यकर्त्यांनी पार पाडावी असे सांगितले वृद्ध, बालक, स्त्रिया यांना सामाजिक सुविधा प्रदान केल्या जाण्यात असे त्यांचे स्पष्ट मत होते. आर्थिक समानता निर्माण होण्यासाठी अस्पृश्य समाजातील लोकांचे जीवनमान उंचावण्यासाठी तसेच प्रत्येकाचा सर्वांगीण विकास होण्यासाठी शिक्षणाला फार महत्त्व दिले शिक्षणामुळे माणसात माणुसपण येते तसेच स्वतःचा स्वाभीमान व स्वतःच्या अस्तित्वाची जाणीव निर्माण होते म्हणून त्यांनी शिका संघर्ष व्हावा व संघर्ष करा असा सर्वांना नारा दिला. डॉ. आंबेडकरांना लोकशाहीत वर्गहीन समाज निर्माण करायचा होता. स्त्री असो पुरुष असा कुठलाही भेद त्यांना मान्य नव्हता. स्त्रियांची हालाकीची जीवनस्थिती किंवा त्यांचे परावलंबीत्व हे आर्थिक कारणांमुळेच आहे याची जाणीव त्यांना होती

म्हणून त्यांच्यासाठी आपण हिंदू कोडबील आणू शकलो नाही याची नैतिक जबाबदारी स्विकारून त्यांनी कायदेमंत्रि पदाचा राजीनामा दिला हा केवढा त्याग त्यांनी केला याची जाणीव आजही स्त्रि वर्गामध्ये निर्माण झाली नाही याची मला मात्र खंत वाटते. त्यांची केवढी श्रद्धा सामाजिक लोकशाहीवर होती यातूनय त्याची प्रचिती येते. ते जिवनभर सामाजिक समानतेच्या आपल्या श्रद्धेवर अटळ राहिले वेळ प्रसंगी त्यांचे वैचारीक मतभेद ही झाले परंतु ते मागे सरले नाहीत.

डॉ. आंबेडकरांनी समाजवादाचा पुरस्कार केला आहे. भांडवलदार कामगारांची पिळवणूक करतात याची जाणीव त्यांना होती त्यामुळेच त्यांनी कामगार संघटना निर्माण केल्या एवढेच नाही तर भूमीहीन शेतमजुरांच्या समस्येकडे देखील त्यांचे लक्ष होतेच. डॉ. आंबेडकरांनी समाजातल्या सर्वच दुर्लक्षित लोकांचे हिताचे प्रश्न त्यांनी अगल्याने मांडले आहेत. सामाजिक समानता हाच त्यांच्या जीवनाचा ध्यास होता. त्यासाठीय त्यांनी मतदानाचा अधिकार स्त्री व पुरुष यांना समान स्वरूपात प्रदान केला. सामाजिक लोकशाही प्रचलीत होण्यासाठी आणि बालका पासून वृद्धांपर्यंत तर अस्पृश्यांपासून उच्च वर्गापर्यंत सर्वांना समान हक्क प्रदान करण्याचा त्यांचा प्रयत्न होता. तो प्रयत्न त्यांनी कधीच सोडला नाही. बऱ्याच वेळा त्यांना संघर्ष करावा लागला परंतु त्यांनी समानतेचा ध्यास सोडला नाही. डॉ. आंबेडकरांच्या विचारांची पातळी अतिशय उच्च होती त्यांना कोणत्याच प्रकारची असमानता मान्य नव्हती त्यांनी सर्व भारतीयांना धार्मिक स्वातंत्र्य ही दिले भारतात कुठल्याही ठिकाणी जाऊन रोजगार करण्याचे स्वातंत्र्य दिल्याने काही स्वरूपात समानता निश्चितच आपल्याला मिळालेली आहे याचे सर्व असे डॉ. आंबेडकरांनाच जाते. राष्ट्रविकासात अडथळे निर्माण करणाऱ्या सर्व समस्या ह्या समानतेच्या औषधी स्वरूपी उपायानेच सोडविल्या जाऊ शकतात व त्यातूनच लोकशाही ही सामाजिक लोकशाही निर्माण होऊ शकते ही विचारसरणी डॉ. आंबेडकरांची होती. भारतासारख्या सर्वांगीण विविधतेच्या देशात समानता निर्माण करणे केवढे अवघड कार्य पुढे नण्याचे कार्य आंबेडकरांनी हाती घेतले अर्थात त्यांनी एका नव्या क्रांतीची सुरुवात करून दिली एक नवी दिशा देण्याचा प्रयत्न तो होता संपूर्ण जगाला आदर्श वाटेल अशी लोकशाही त्यांना भारतात राबविली जावी अशी इच्छा होती अर्थात या आदर्शात्मक लोकशाहीने संपूर्ण जगाला मार्ग दाखविण्याचे कार्य करावे हे त्यांचे स्वप्न होते.

जगात लोकशाहीला मानणारे बरेच किंवा सर्वच आहेत परंतु लोकशाहीत सामाजिक लोकशाही ही संकल्पना डॉ. आंबेडकरांनी मांडली आहे यात शंकाच नाही. लोकशाही त ही वर्ग निर्माण होऊ शकतात याची त्यांना जाणीव असल्यामुळेच त्यांना सामाजिक लोकशाही निर्माण करायची होती. जगात किंवा देशात शांतता नांदण्यासाठी ही संकल्पना पूर्णतत्वास नेणे अत्यंत गरजेचे असल्याचे आज जाणवते राष्ट्र राष्ट्राला तणावांची संघर्षाची स्थिती तिसऱ्या महायुद्धाची भिती यातच देश संघटीत करण्यासाठी राष्ट्रीय एकात्मता निर्माण करण्यासाठी देशात सामाजिक लोकशाही निर्माण होणे आवश्यकच आहे. संपूर्ण जगाला मार्गदर्शन करणारे विश्वरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर एक भारतीय या नात्याने सर्व भारतीयांना अभिमान वाटायला हवा. नुकत्याच जगातल्या १०० व्यक्ती विद्वानांची नावे प्रसिद्ध करण्यात आली त्यांना डॉ. आंबेडकरांचे नाव सर्वप्रथम विद्वान म्हणून आहे ही केवढी अभिमानाची बाब आहे यात सर्व भारतीयांची मान उंचावत आहे. डॉ. आंबेडकरांची विचारसरणी भंगी कारली तरच सामाजिक व आर्थिक समानता निर्माण होऊ शकते अर्थातच त्यांच्या या विचार सरणीतून सामाजिक लोकशाही निर्माण होऊ शकते यात कुणालाच शंका नसेल डॉ. आंबेडकरांचे विचार सर्व भारतीयांनी अंगीकारने ही हेच खरे त्यांना अभिवादन ठरेल.

प्रा.आर.एच. खंदारे

सहाय्यक प्राध्यापक

समाजशास्त्र विभाग प्रमुख

श्री. डॉ. आर. जी. राठोड कला

व विज्ञान महा. मुर्तिजापूर

Value of Time

Ask the Value of One year
to a Student who Fails
and Loses one Complete year,

Ask the Value of 'One month'
to that Mother who Delivers
an undernourished child in
eight months.

Ask the value of one week
to the editor of a weekly

Ask the value of 'One Day'
to Daily wage earner.

Ask the value of one hours,
to the lovers who are eager to meet

Ask the value of one minute
to the person who has missed train
Ask the value of one second.

to someone who is saved
from a Big Accident by a Second

So Dear friend, do not
waste your time even

in measuring the
Value of time

Ku. Jyoti Bhalerao

Shri. Dr. R.G. Rathod Arts & Science College, Murtizapur Dist. Akola

Achievements of College Students

Ms. Pooja Yeole
Topper Student
M. Sc. I Sem I
Zoology

Ms. Poonam Mule
Topper Student
M. Sc. I Sem I
Chemistry

Ms. Ganga Lanjulkar
Topper Student
M. Sc. I Sem I
Mathematics

Ms. Arshiya Baig
Topper Student
B. Sc. I Sem I
CBZ Group

Ms. Aamrin Kausar
Topper Student
B. Sc. II Sem III
CBZ Group

Ms. Saba Parveen
Topper Student
B. Sc. III Sem V
CBZ Group

Ms. Prachi Dhaye
Topper Student
B. Sc. I Sem I
PCM Group

Mr. Mukesh Rathod
Topper Student
B. Sc. II Sem III
PCM Group

Ms. Mithila Borkar
Topper Student
B. Sc. III Sem V
PCM Group

Ms. Gauri Kandre
Topper Student
B. Sc. I Sem I
CPM Group

Ms. Saba Ali
Topper Student
B. Sc. II Sem III
CPM Group

Mr. Shubham Sangle
Topper Student
B. Sc. III Sem V
CPM Group

Shri. Dr. R.G. Rathod Arts & Science College, Murtizapur Dist. Akola

Achievements of College Students

Ms. Shubhangi Khedkar

Topper Student
B. A. I Sem I
MLT & HIS Group

Mr. Nitin Lende

Topper Student
B. A. II Sem III
MLT & HIS Group

Ms. Ritu Mourya

Topper Student
B. A. III
MLT & HIS Group

Ms. Sonal Chopade

Topper Student
B. A. I Sem I
SOC & POL Group

Ms. Sonali Mehare

Topper Student
B. A. II Sem III
SOC & POL Group

Ms. Priyanka Mehare

Topper Student
B. A. III
SOC & POL Group

Mr. Bhushan Thakare

Best Student Science
Faculty, NSS Volunteer
& Cultural Representative

Ms. Kanchan Taral

Best Student of
College Arts Faculty

Mr. Gaurav Dhore

Best NSS Volunteer

Ms. Yasmin B Chaus

Best NSS Volunteer

Mr. Purvesh Shrivastava

Best NSS Volunteer

Ms. Amara Chause

Regular Reader Award

Shri. Dr. R.G. Rathod Arts & Science College, Murtizapur Dist. Akola

Inaugural Function of Economics Dept.

Activity by Geography Dept.

Inaugural Function of History Dept.

Library Book Exhibition

Inaugural Function of Marathi Dept

Nationla workshop of Mathematics Dept.

Guest Lecture of Physics Department

NSS Inauguration

Shri. Dr. R.G. Rathod Arts & Science College, Murtizapur Dist. Akola

Alumni Meet 2018-19

Awareness Programme for Student

Botany Study tour at Melghat Tiger Reserve, Maharashtra

Inaugural function of Chemistry dept.

Degree Distribution Ceremony

Inaugural function of English Dept

Extension Activity at Shivan Village

Flag Hosting

Shri. Dr. R.G. Rathod Arts & Science College, Murtizapur Dist. Akola

Sanvidhan Saptah By Political Science

Inaugural Function of Home Eco. Dept.

Awareness Programme for Student

Inaugural Function of Zoology Department

Reading Inspiration Day Organization
by Library

Student Council 2018-19

**SHRI. GOVINDSING RATHOD SHIKSHAN PRASARAK MANDAL,
DAHATONDA'S**

शैक्षणिक संस्था

- स्व. सुनिल राठोड विद्यालय आणि कनिष्ठ कला महाविद्यालय, दहातोडा.
- श्री. लक्ष्मण राठोड मागासवर्गीय मुलांचे वसतिगृह, दहातोडा.
- वसंतराव नाईक विद्यालय व कनिष्ठ कला व विज्ञान महाविद्यालय हातगांव.
- सौ. दमयंतीबाई राठोड मागासवर्गीय मुलींचे वसतीगृह, दहातोडा.
- श्रीमती सिताबाई राठोड प्राथमिक आश्रमशाळा, दहातोडा.
- स्व. संजयभाऊ राठोड माध्यमिक आश्रम शाळा, दहातोडा.
- स्व. अभिजीत राठोड मागासवर्गीय मुलांचे वसतीगृह, हातगांव.
- स्व. मेरासिंह बंधु गोवर्धनसिंह राठोड कला व विज्ञान उच्चमाध्यमिक, आश्रमशाळा, दहातोडा.
- श्री. डॉ. आर.जी. राठोड कला व विज्ञान महाविद्यालय, मुर्तिजापूर.

